

Спогади про Шерлока Голмса
Артур Конан Ігнатіус Дойл

Зарубіжні авторські зібрання

Ця збірка містить 11 оповідань про неперевершеного сищика Шерлока Голмса. Як і раніше, володар гострого розуму і незвичайної спостережливості блискуче вирішує складні головоломки, розкриваючи вбивство за краечком записки («Пригода з рейгетськими сквайрами»), розплутуючи справу, в якій на карту поставлено дипломатичні інтереси країни («Морська угода»), розслідуючи загадки, пов'язані з розплатою за гріхи минулого («Пригода з горбанем», «Постійний пацієнт»). Але сутичка Голмса з професором Моріарті на Рейхенбахському водоспаді («Остаточне вирішення проблеми») стає для нього фатальною.

Артур Конан Дойл

Спогади про Шерлока Голмса

Серія «Зарубіжні авторські зібрання» заснована у 2015 році

Переклад з англійської Євгена Тарнавського

Художник-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова

© Є. В. Тарнавський, переклад українською, 2018

© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє оформлення, 2021

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

Звіздочолий

– Боюся, Ватсоне, що мені доведеться поїхати, – сказав якимось за сніданком Голмс.

– Поїхати? Куди саме?

– У Дартмур, у Кінгс-Пайленд.

Я не здивувався. Мене значно більше дивувало, що Голмс досі не бере участі в розслідуванні цієї незвичайної справи, про яку гомоніла вся Англія. Увесь учорашній день мій приятель тинявся з кутка в куток кімнатою, насупивши брови та низько опустивши голову, раз у раз набивав люльку найміцнішим чорним тютюном, залишаючись цілком глухим до всіх моїх запитань і застережень. Свіжі номери газет, що надсилає наш поштовий агент, Голмс переглядав неуважно та закидав у куток. І все ж, незважаючи на його мовчанку, я знав, що його займає. Зараз у центрі уваги публіки було лише одне, що могло б дати достатньо поживи його аналітичному розуму – таємниче зникнення фаворита, який мав брати участь у перегонах на кубок Вессекса, й убивство його тренера. І коли Голмс раптом оголосив мені про свій намір поїхати в Кінгс-Пайленд, тобто туди, де власне й сталася трагедія, я анітрохи не здивувався, бо чекав цього.

– Я був би щасливий поїхати з вами, якщо, звісно, не буду тягарем, – сказав я.

– Мій любий Ватсон, ви мені прислужитеся, якщо поїдете. І я впевнений, що ви не дарма витратите час, бо цей випадок, якщо брати до уваги те, що вже знаємо, обіцяє бути надзвичайно цікавим. Їдьмо зараз у Паддингтон, ще встигнемо на найближчий потяг. Дорогою розповім вам подробиці. І прихопіть, будь ласка, ваш чудовий польовий бінокль, він може вам знадобитися.

Ось так сталося, що через годину після нашої розмови ми вже сиділи в купе першого класу, і потяг мчав нас у напрямку Ексетера. Худе зосереджене обличчя мого товариша в насунутому на чоло дорожньому кашкеті схилилося над стосом свіжих газет, куплених у кіоску на Паддингтонському вокзалі. Коли Редінг нарешті залишився вже далеко позаду, детектив засунув останню газету під сидіння й простягнув мені портсигар.

– А ми добре ідемо, – зауважив він, поглядаючи то на годинник, то у вікно. – Долаємо п'ятдесят і три з половиною милі за годину.

– Я не помітив жодного дистанційного стовпчика.

– І я також. Але відстань між телеграфними стовпами на цій дорозі – шістдесят ярдів, тому вирахувати швидкість можна завиграшки. Ви, звісно, знаєте подробиці вбивства Джона Стрекера та зникнення Срібної зірки?

– Тільки те, про пишуть «Телеграф» і «Кронікл».

– Це один із випадків, коли мистецтво логічно мислити слід використати для ретельного аналізу та відбору вже відомих фактів, а не для пошуків нових. Трагедія, із якою ми зіткнулися, така загадкова, незвичайна й пов'язана з долями стількох людей, що поліція буквально тоне у такій великій кількості версій, припущень і гіпотез. Труднощі в тому, щоб виділити з маси вигадок і домислів розмаїтих тлумачів і репортерів безсумнівні, незаперечні факти. Встановивши вихідні факти, ми почнемо будувати, ґрунтуючись на них, нашу теорію та спробуємо визначити, які моменти в цій справі можна вважати найголовнішими. У вівторок ввечері я отримав дві телеграми – від власника Срібної зірки, полковника Росса й від інспектора Грегорі, котрому доручили цю справу. Обое просять моєї допомоги.

- У вівторок ввечері! - вигукнув я. - А зараз вже четвер. Чому ж не поїхали туди вчора?

- Я припустився помилки, милий Ватсоне. Боюся, таке зі мною трапляється набагато частіше, ніж гадають люди, котрі знають мене лише за вашими нотатками. Я просто не міг повірити, що кращого скакуна Англії можна приховувати так довго, та ще й у такому безлюдному краю, як Північний Дартмур. Вчора я з години на годину чекав повідомлення, що жеребця знайшли й що його викрадач - убивця Джона Стрекера. Але минув день, ніч, і єдине, що додалося до справи, - це арешт молодого Фіцроя Сімпсона. Я збагнув, що час діяти. І все ж маю таке відчуття, що вчорашній день не згаяний надаремно.

- У вас уже є версія?

- Ні, але я виділив найістотніші факти. Зараз викладу їх вам. Адже найкращий спосіб дістатися до суті справи - розповісти всі обставини комусь іншому. До того ж ви навряд чи зможете мені допомогти, якщо не будете знати, що ми зараз маємо в своєму розпорядженні.

Я відкинувся на подушки, димлячи сигарою, а Голмс, подавшись уперед і водячи по долоні тонким довгим пальцем для наочності, розпочав викладати мені події, які змусили нас вдатися до цієї мандрівки.

- Срібна зірка, - почав він, - син Самоцвіта й Відради й нічим не поступається своєму знаменитому батькові. Зараз йому п'ять років. Ось уже три роки, як його щасливому власникові, полковнику Россу, дістаються на перегонах усі призи. Аж тут сталося нещастя. Срібну зірку вважали першим фаворитом у гонитві на кубок Вессекса. Ставки на нього приймали три до одного. Він був улюбленцем публіки й ще жодного разу не засмутив своїх шанувальників. Навіть якщо з ним змагалися найкращі коні Англії, на нього завжди ставили величезні гроші. Тому зрозуміло, що є багато людей, в інтересах яких не допустити появи Срібної зірки біля прапора перегонів і наступного вівторка. Це, звісно, чудово розуміли в Кінгс-Пайленді, де розташована тренувальна стайня полковника Росса. Фаворита ретельно охороняли. Його тренером був Джон Стрекер, котрий прослужив у полковника дванадцять років, із яких п'ять був жокеєм, поки не став занадто важким для цього. Свої обов'язки він завжди виконував взірцево й був відданим слугою. У нього було трое помічників, бо стайня маленька - усього на чотирьох коней. Уночі один конюх чергував у стайні, інші ж спали на сіннику. Усі трое - абсолютно надійні хлопці. Джон Стрекер жив із дружиною в невеликому котеджі, ярдів за двісті від стайні. Платив йому полковник добре, дітей у них немає, прибирає в будинку й пере служниця. Місцина навколо Кінгс-Пайленда безлюдна, тільки на північ на відстані півмилі якийсь підрядник із Тавістока збудував кілька вілл для недужих і тих, хто бажає просто подихати цілющим Дартмурським повітрям. Сам Тавісток розташований на заході, до нього дві милі, а з іншого боку рівнини, також на відстані двох миль, розташований Мейплтон - садиба лорда Беквотера, де також є стайня. Коней там більше, ніж у Кінгс-Пайленді, урядують сам Сайлес Браун. Навколо на багато миль тягнуться порослі чагарником болота, зовсім безлюдні, якщо не брати до уваги циганів, котрі час від часу заходять сюди. Ось атмосфера, в якій проти ночі на вівторок розігралася драма.

Напередодні ввечері, як завжди, коней тренували й купали, а о дев'ятій годині стайню замкнули. Двое конюхів подалися в будиночок тренера, де повечеряли в кухні, а третій, Нед Гантер, залишився чергувати в стайні. Десь по дев'ятій служниця, її звали Едіт Бакстер, понесла йому вечерю – баранину з часниковим соусом. Ніякого питва вона не прихопила, бо в стайні є кран, а пити щось, крім води, нічному сторожу заборонено. Дівчина запалила ліхтар, бо вже зовсім стемніло, а стежка до стайні тягнулася крізь зарості дроку. Ярдів за тридцять від стайні перед Едіт Бакстер виник із темряви якийсь чоловік і гукнув, аби вона зачекала. У жовтому світлі лампи вона побачила явно джентльмена на вигляд – у сірому твідовому костюмі та кашкеті, гетрах і з важким ціпком у руках. Він був дуже блідий і помітно нервував. Років йому, як вирішила дівчина, тридцять або тридцять п'ять.

– Не скажете мені, де я перебуваю? – спитав він дівчину. – Я вже вирішив, що доведеться ночувати в полі, аж раптом побачив світло вашого ліхтаря.

– Ви в Кінгс-Пайленді, біля стайні полковника Росса, – відповідала дівчина.

– Невже? Яке щастя! – вигукнув незнайомець. – Один із конюхів, кажуть, завжди ночує в стайні, чи не так? А ви, мабуть, несете йому вечерю? Ви ж не така горда, правда, і не відмовитесь від нової сукні?

Він вийняв із кишені згорнений аркуш паперу.

– Передайте це зараз конюху, й у вас буде найошатніше плаття, яке тільки можна купити за гроші.

Хвилювання незнайомця злякало юнку, вона кинулася до віконця, через яке завжди подавала конюху вечерю. Воно було вже відчинене, Гантер сидів за столиком. Тільки служниця розтулила рота, щоб розказати йому про те, що трапилося, як незнайомець знову опинився поруч.

– Доброго вечора, – промовив він, зазираючи в віконце. – У мене до вас справа.

Дівчина присягається, що, промовляючи ці слова, він стискав у руці якийсь папірець.

– Яка у вас може до мене бути справа? – сердито буркнув конюх.

– Справа, від якої й вам може дещо перепасти. Двое ваших коней, Срібна зірка й Баярд, беруть участь у перегонах на кубок Вессекса. Відповісте мені на кілька запитань, і я не залишуся в боргу. Правда, що вага, яку несе Баярд, дозволяє йому обійти Срібну зірку на сто ярдів у забігу на п'ять ферлонгів і що ви самі ставите на нього?

– То он ви хто! – заlementував конюх. – Зараз я покажу вам, як ми зустрічаємо шпигунів!

Він побіг спустити собаку. Служниця кинулася до будинку, але на бігу озирнулася та побачила, що незнайомець просунув голову у віконце. Коли за

хвилину Гантер вискочив зі стайні з собакою, то його вже не було, і хоча вони перевірили всі споруди та прибудови, жодних слідів так і не виявили.

– Стривайте! – перебив я Голмса. – Коли конюх вибіг із собакою надвір, він залишив двері стайні відчиненими?

– Чудово, Ватсоне, бездоганно! – всміхнувся мій друг. – Ця обставина здалася мені такою істотною, що я вчора навіть спитав про це в Дартмурі телеграмою. Так от, двері конюх замкнув. А віконце, виявляється, дуже вузьке, людина крізь нього не пролізе. Коли інші конюхи повернулися після вечери, Гантер послав одного з них розповісти про все тренеру. Стрекер стривожився, але великого значення тому, що трапилося, ніби й не надав. Утім, невиразна тривога все ж не покидала його, бо, прокинувшись о першій годині ночі, місіс Стрекер побачила, що чоловік одягається. Він пояснив їй, що турбується за коней і хоче переконатися, чи все гаразд. Дружина благала чоловіка не ходити, бо якраз почався дощ (жінка чула, як він дріботить у вікно), але Стрекер накинув плаща й таки пішов. Місіс Стрекер прокинулася знову о сьомій ранку. Чоловік досі не повернувся. Вона поспішно одяглася, гукнула служницю та подалася до стайні. Двері були відчинені, Гантер сидів, опустивши голову на стіл, у стані повного безпам'ятства, стійло фаворита спорожніло, і ніде жодних слідів тренера. Негайно ж розбудили конюхів, котрі ночували на сіннику. Хлопці вони молоді, сплять міцно, вночі ніхто нічого не чув. Гантер перебував, вочевидь, під дією якогось дуже сильного наркотику. Оскільки чогось виразного від нього домогтися не вдалося, обидві жінки залишили його відсипатися, а самі побігли шукати зниклих. Вони все ще сподівалися, що тренер із якихось міркувань вивів коня на ранкову прогулянку. Піднявшись на горб за котеджем, звідки було добре видно все навколо, люди не помітили жодних слідів фаворита, зате в очі їм кинулася одна річ, від якої в них стислося серце в передчутті біди.

Приблизно за чверть милі від стайні на кущ дроку був накинутий плащ Стрекера, і вітерець тріпав його поли. Підбігши до куща, жінки побачили за ним невеликий видолинок, а на його дні – труп нещасного тренера. Голова була розтрощена якимось важким предметом, на стегні рана – довгий тонкий поріз, завданий, без сумніву, чимось надзвичайно гострим. Усе свідчило про те, що Стрекер відчайдушно захищався, бо його права рука стискала маленький ніж, по саме руків'я в крові, а ліва – червону з чорним краватку, ту саму, яка, за словами служниці, була на незнайомцеві, котрий з'явився напередодні ввечері у стайні. Опритомнівши, Гантер підтвердив, що це – краватка незнайомця. Він також не сумнівався, що чужинець підсипав йому якогось зілля в баранину, коли стояв біля вікна, і в результаті стайня залишилася без нагляду. Що стосується зниклого Срібної зірки, то численні сліди в багнюці, що вкривали дно фатальної яруги, вказували на те, що він був тут під час боротьби. Але потім зник. І хоча за інформацію про нього полковник Росс пропонує величезну винагороду й усіх циганів, котрі кочують по Дартмурі, допитали, досі про Срібну зірку немає ні слуху ні духу. І на додачу ось що: аналіз залишків вечери Гантера показав, що в їжу підсипали чималу дозу опіуму, між тим усі інші мешканці Кінгс-Пайленду їли того вечора ту ж саму страву, і нічого лихого з ними не сталося. Ось основні факти, очищені від нашарування домислів і припущень, якими обросла справа. Тепер розповім вам, до яких кроків вдалася поліція. Інспектор Грегорі, котрому доручили справу, чоловік енергійний. Якби природа обдарувала його ще й уявою, він міг би досягнути вершин розшукового

мистецтва. Прибувши на місце події, інспектор дуже швидко знайшов і заарештував особу, на яку, природно, падала підозра. Знайти чоловіка було зовсім не важко, бо його добре знають в окрузі. Його ім'я – Фіцрой Сімпсон. Він із гарної родини, отримав чудову освіту, але всі свої статки програв на перегонах. Останнім часом мирно заробляв на життя букмекерством у спортивних лондонських клубах. У його нотатнику виявили кілька ставок до п'яти тисяч фунтів проти фаворита. Коли підозрюваного заарештували, він зізнався, що приїхав у Дартмур, сподіваючись вициганити інформацію про коней Кінгс-Пайленду та про другого фаворита, жеребця Обачного, який перебуває під опікою Сайлеса Брауна в мейплтонській стайні. Він і не намагався заперечувати, що в понеділок увечері був у Кінгс-Пайленді, однак запевняє, що нічого лихого не вчиняв, хотів лише отримати звістку з перших вуст. Коли йому показали краватку, чоловік дуже зблід і ніяк не зміг пояснити, як краватка опинилася в руці мерця. Мокрий одяг Сімпсона доводив, що вночі він потрапив під дощ, а його сукуватий ціпок із свинцевою голівкою цілком міг бути тією самою зброєю, якою тренеру завдали ті жакливі рани. З іншого боку, на ньому самому немає ні подряпини, але ж закривавлений ніж Стрекера – незаперечний доказ, що, принаймні, один із нападників на нього таки постраждав. Ось, власне, й усе, і якщо ви зможете мені допомогти, Ватсоне, буду вам дуже вдячний.

Я з величезною цікавістю слухав Голмса, котрий виклав мені обставини цієї справи з властивою йому ясністю та послідовністю. Хоча всі факти не були для мене новими, я не міг встановити між ними ні зв'язку, ні залежності.

– А чи не може бути, – припустив я, – що Стрекер сам завдав собі рану під час конвульсій, якими супроводжується пошкодження лобових ділянок головного мозку.

– Цілком можливо, – сказав Голмс. – Якщо так, то обвинувачений позбудеться одного з головних доказів, що свідчать на його користь.

– І все ж, – продовжував я, – я ніяк не можу зрозуміти версію поліції.

– Боюся, що в цьому випадку проти будь-якої гіпотези можна знайти дуже вагомі заперечення. Наскільки я зрозумів, поліція вважає, що Фіцрой Сімпсон підсипав опіум у вечерю Гантера, відімкнув стайню ключем, який він десь роздобув, і вивів жеребця, маючи намір, певна річ, викрасти його. Вуздечки в стайні не знайшли – Сімпсон, ймовірно, одягнув її на коня. Залишивши двері незамкненими, він повів його стежкою через пустир, і тут його зустрів або наздогнав тренер. Вчинилася бійка, Сімпсон проломив тренеру череп ціпком, сам же не отримав і подряпини від леза Стрекера, яким той намагався захищатися. Потім злодій забрав коня й десь заховав його, або, може, кінь утік, поки вони билися, і тепер бродить околицями. Ось як уявляє собі те, що сталося, поліція, і, хоча малоімовірна ця версія, всі інші здаються мені ще менш імовірними. Як тільки прибудемо в Дартмур, я її перевірю. Іншого способу зрушити справу з мертвої точки не бачу.

Починало вечоріти, коли ми під'їхали до Тавістока, маленького містечка, що виділялося, як вістря щита, у самому центрі великого Дартмурського плоскогір'я. На платформі нас зустріли високий блондин із зачіскою, що нагадувала лев'ячу гриву, пишною бородою та пронизливим поглядом блакитних очей і невисокий елегантно одягнений джентльмен, енергійний, із невеликими

пешеними баками та моноклем. Це були інспектор Грегорі, чие ім'я набувало все більшої популярності в Англії, і знаменитий спортсмен і мисливець полковник Росс.

– Дуже радий, що ви приїхали, містере Голмс, – привітався полковник. – Інспектор зробив усе можливе, але, щоб помститися за смерть нещасного Стрекера та знайти Срібну зірку, я хочу зробити й неможливе.

– Є якісь новини? – спитав Голмс.

– На жаль, результати розслідування могли б бути й кращими, – повідомив інспектор. – Ви, звісно, хочете якнайшвидше побачити місце злочину. Тому їдьмо, поки не стемніло, поговоримо дорогою. Транспорт нас чекає.

Через хвилину зручне, витончене ландо везло нас вулицями старовинного мальовничого містечка. Інспектор Грегорі захоплено ділився з Голмсом своїми думками та міркуваннями. Голмс мовчав, час від часу задаючи йому запитання. Полковник Росс у бесіді участі не брав, він сидів, відкинувшись на спинку сидіння, схрестивши руки на грудях і насунувши капелюха на чоло. Я з цікавістю прислухався до розмови двох детективів: версію, яку викладав зараз Грегорі, я вже чув від Голмса в потязі.

– Зашморг ось-ось затягнеться навколо шиї Фіцроя Сімпсона, – підсумував Грегорі. – Я особисто вважаю, що злочинець – він. З іншого боку, не можна не визнати, що всі докази проти нього непрямі й що нові факти можуть спростувати наші висновки.

– А ніж Стрекера?

– Ми дійшли висновку, що Стрекер сам себе поранив, коли падав.

– Мій приятель Ватсон висловив таке ж припущення дорогою сюди. Якщо так, то ця обставина обертається проти Сімпсона.

– Звісно. У нього не знайшли ні ножа, ні хоча б навіть дріб'язкової подряпини на тілі. Але докази проти нього, певна річ, дуже вагомі. Він був надзвичайно зацікавленим у зникненні фаворита. Ніхто, крім нього, не міг отруїти конюха, вночі він потрапив десь під сильний дощ, був озброєний важким ціпком, і, нарешті, його краватка була затиснута в руці покійника. Доказів, мені здається, достатньо, щоб почати процес.

Голмс похитав головою.

– Хвацький захисник не залишить від аргументів звинувачення й каменя на камені, – зауважив він. – Навіщо Сімпсону знадобилося виводити коня зі стайні? Якщо він хотів щось йому заподіяти, чому не зробив цього там? А ключ, хіба в нього знайшли ключ? У якій аптеці продали йому порошок опіуму? І, нарешті, де Сімпсон, чоловік, котрий уперше потрапив у Дартмур, міг сховати коня, та ще такого, як Срібна зірка? До речі, що він каже про папірець, який просив служницю передати конюху?

– Каже, що це була банкнота в десять фунтів. У його гаманці справді знайшли таку банкноту. Що стосується всіх інших ваших запитань, відповісти на них зовсім не так складно, як вам здається. Сімпсон у цих краях не

вперше, бо влітку двічі приїжджав у Тавісток. Опіум, либонь, привіз із Лондона. Ключ викинув, як тільки відімкнув стайню. А жеребець, можливо, лежить мертвий в одній із покинутих штолень.

– А що він сказав про краватку?

– Зізнався, що краватка його, але стверджує, що загубив її десь того вечора. Але тут з'ясувалася ще одна обставина, яка якраз і може пояснити, чому він вивів коня зі стайні.

Голмс насторожився.

– Ми встановили, що приблизно за милю від місця вбивства ночував циганський табір у ніч на вівторок. Вранці вони знялися та зникли. Так от, якщо припустити, що Сімпсон змовився з циганами, то напрошується висновок, що саме до них він і вів коня, коли його зустрів тренер, і що зараз Срібна зірка в них, правильно?

– Цілком імовірно.

– Плоскогір'я зараз прочісують у пошуках тих циганів. До того ж я оглянув усі стайні та хліви в радіусі десяти миль від Тавістока.

– Але тут поблизу є ще одна конюшня, де тримають скакунів?

– Саме так, і цю обставину в жодному разі не слід випускати з уваги. Оскільки їхній жеребець Обачний – другий претендент на кубок Вессекса, зникнення фаворита було його власнику також дуже на руку. Знаємо, що, по-перше, мейплтонський тренер Сайлес Браун уклав кілька великих парі на цей забіг і що, по-друге, з бідолоахою Стрекером він ніколи не приятелював. Ми, звісно, оглянули його стайню, але не виявили нічого, що вказує на причетність мейплтонського тренера до злочину.

– І нічого, що вказує на зв'язок Сімпсона з мейплтонською стайнею?

– Зовсім нічого.

Голмс відкинувся до спинки коляски, і розмова обірвалася. За кілька хвилин наш екіпаж зупинився біля гарненького будиночка край дороги з червоної цегли та з широким виступаючим карнизом. За ним, з іншого боку загону, виднілася будівля під сірим дахом, вкритим черепицею. Навколо до самого горизонту тягнулася хвиляста рівнина, буро-золота від пожовклої папороті, тільки далеко на півдні здіймалися гостроверхі дахи Тавістока й на захід від нас стояло поруч кілька хатинок мейплтонської стайні. Ми всі повистрибували з екіпажа, а Голмс так і залишився сидіти, дивлячись прямо перед собою, зосереджений на якихось своїх думках. Тільки коли я торкнувся його ліктя, він здригнувся і виліз.

– Даруйте, – звернувся він до полковника Росса, котрий здивовано витріщився на мого приятеля, – вибачте мені, я задумався.

За блиском його очей і хвилюванням, яке він намагався приховати, я здогадався, що він близький до розгадки, хоча й не уявляв собі ходу його думок.

- Ви, мабуть, хочете насамперед оглянути місце події, містере Голмс? - припустив Грегорі.

- Волів би побути спочатку тут і уточнити кілька деталей. Стрекера потім принесли сюди, чи не так?

- Атож, він лежить зараз нагорі.

- Він служив у вас кілька років, полковнику?

- Я завжди був ним дуже задоволений.

- Кишені вбитого, сподіваюся, оглянули, інспекторе?

- Усі речі у вітальні. Якщо хочете, можете поглянути.

- Авжеж, дякую.

У вітальні ми сіли навколо столу, що стояв посеред кімнати. Інспектор відімкнув сейф і розклав перед нами його вміст: пачку воскових сірників, недогарок свічки довжиною в два дюйми, люльку з кореня вересу, шкіряний кисет, у якому була плитка тютюну, срібний годинник на золотому ланцюжку, п'ять золотих соверенів, алюмінієвий наконечник для олівця, якісь папери, ніж із руків'ям зі слонової кістки та дуже тонким негнучким лезом, на якому стояла марка «Вайс і К°, Лондон».

- Дуже цікавий ніж, - зауважив Голмс, уважно його розглядаючи. - Судячи із засохлої крові, це той самий ніж, який знайшли в руці мерця. Що про нього скажете, Ватсоне? Такі ножі - ваша спеціалізація.

- Це хірургічний інструмент, так званий катарактальний ніж.

- Так я й думав. Найтонше лезо, призначене для найточніших операцій. Чи не дивно, що особа, котра планує захищатися від злодіїв, прихопила його зі собою. Особливо, якщо врахувати, що ніж не складається?

- На кінчик був одягнений шматочок корка, ми його знайшли біля трупа, - пояснив інспектор. - Дружина Стрекера каже, що ніж лежав у них кілька днів на комоді, і, йдучи вночі, Стрекер прихопив його з собою. Зброя не надзвичайна, але, ймовірно, нічого іншого в нього під рукою на той момент не було.

- Цілком можливо. А що це за папери?

- Три оплачених рахунки за сіно. Лист полковника Росса з інструкціями. А це - рахунок на тридцять сім фунтів п'ятнадцять шилінгів від кравчині, мадам Лезер із Бонд-стрит, на ім'я Вільяма Дербішира. Місіс Стрекер каже, що Дербішир - приятель її чоловіка й що час від часу листи для нього приходили на їхню адресу.

- У місіс Дербішир вельми дорогі смаки, - зауважив Голмс, переглядаючи рахунок. - Двадцять дві гінеї за один гарнітур - забагато. Ну що ж, тут начебто все, тепер можна відвідати місце злочину.

Ми вийшли з вітальні, і в цю мить жінка, котра стояла в коридорі, зробила крок уперед і торкнулася рукава інспектора. На її блідому, худому обличчі виднівся відбиток пережитого жаху.

– Знайшли їх? Спіймали? – голос затремтів.

– Поки що ні, місіс Стрекер. Але ось щойно з Лондона приїхав містер Голмс, і ми сподіваємося знайти злочинців з його допомогою.

– Мені здається, ми з вами не так давно зустрічалися, місіс Стрекер. Пригадуєте, в Плімуті, на банкеті? – поцікавився Голмс.

– Ні, сер, ви помилилися.

– Справді? А мені здалося, що це були ви. На вас було сталевого кольору шовкове плаття, оздоблене страусовим пір'ям.

– У мене ніколи не було такої сукні, сер!

– Ага, мабуть, я помилився.

Вибачившись, Голмс подався за інспектором надвір.

Кілька хвилин ходьби стежкою поміж кущів привели нас до видолинку, в якому знайшли труп. Біля його краю ріс кущ дроку, на якому того ранку місіс Стрекер і служниця помітили плащ убитого.

– Вітру в понеділок вночі не було, – промовив Голмс.

– Вітру – ні, зате йшов сильний дощ.

– У такому разі плащ не закинув на кущ вітер, його хтось туди поклав.

– Аякже, він був акуратно складений.

– Знаєте, а це дуже цікаво! На землі багацько слідів. Вачу, в понеділок тут пройшло багато людей.

– Ми ступали тільки на рогожу. Вона лежала ось тут, збоку.

– Чудово.

– У цій сумці черевик, який був тієї ночі на Стрекері, черевик Фіцроя Сімпсона та підкова Срібної зірки.

– Любий мій інспектор, ви перевершили самого себе!

Голмс узяв сумку, спустився в яму й підсунув рогожу ближче до середини. Потім ліг на неї і, підперши руками підборіддя, почав уважно вивчати потоптану глину.

– Ага? – раптом вигукнув він. – А це що?

Голмс тримав у руках восковий сірник, вкритий таким шаром бруду, що з першого погляду його можна було прийняти за сучок.

– Не уявляю, як я прогледів це, – з прикрістю видихнув інспектор.

– Нічого дивного! Сірник був утоптаний у землю. Я помітив його лише тому, що шукав.

– Як! Ви знали, що знайдете тут сірник?

– Не виключав такої можливості.

Голмс витягнув черевики з торби й почав порівнювати підошви зі слідами на землі. Потім виліз нагору й поповз, розсуваючи кущі.

– Боюся, жодних слідів більше немає, – зронив інспектор. – Я все тут оглянув якнайретельніше. У радіусі ста ярдів.

– Ну, що ж, – зітхнув Голмс, – не хочу бути нечемним і не стану ще раз усе оглядати. Але мені хотілося б, поки не стемніло, походити трохи долиною, щоб краще орієнтуватися тут завтра. Підкову візьму собі в кишеню на щастя.

Полковник Росс, котрий нетерпляче стежив за спокійними та методичними діями Голмса, зиркнув на годинник.

– А ви, інспекторе, будь ласка, ходімо зі мною. Хочу з вами порадитися. Мене зараз хвилює, як бути зі списками учасників перегонів. Мені здається, наш обов'язок перед публікою – викреслити звідти ім'я Срібної зірки.

– У жодному разі! – рішуче заперечив Голмс. – Нехай залишається.

Полковник вклонився.

– Я надзвичайно вдячний вам за пораду, сер. Коли закінчите свою прогулянку, знайдете нас у будиночку нещасного Стрекера, і ми разом повернемося в Тавісток.

Вони попрямували до хатинки, а ми з Голмсом повільно пішли вперед. Сонце стояло над самими дахами мейплтонської стайні. Перед нами полого опускалася на захід рівнина, то золотиста, то червонувато-бура від осінньої ожини та папороті. Але Голмс, занурений у глибоку задуму, ці принади пейзажу не помічав.

– Ось що, Ватсоне, – промовив він нарешті, – наразі облишмо питання, хто убив Стрекера, і будемо думати, що сталося з конем. Припустімо, Срібна зірка в мить злочину або трохи пізніше кудись поскакав. Але куди? Кінь дуже прив'язаний до людини. Без мети Срібна зірка міг повернутися в Кінгс-Пайленд або втекти в Мейплтон. Що йому робити самому в полі? І вже, звісно, хтось та й побачив би його там. Тепер цигани: навіщо ім було красти коня? Вони тільки щось вчують, поспішають утекти: поліції бояться більше за чуму. Надії продати такого коня, як Срібна зірка, немає. Вкрасти скакуна – великий ризик, а вигоди – жодної. Це поза всяким сумнівом.

– Де ж тоді Срібна зірка?

– Я вже казав, що він або повернувся в Кінгс-Пайленд, або поскакав у Мейплтон. У Кінгс-Пайленді його немає. Отже, він у Мейплтоні. Приймемо це за робочу гіпотезу та поглянемо, куди вона нас приведе. Земля тут, як зауважив інспектор, висохла й стала твердішою за камінь, але місцевість трохи знижується до Мейплтона, і в тій долині в ніч на понеділок, мабуть, було дуже вогко. Якщо наше припущення слухне, Срібна зірка скакав у цьому напрямку, і нам треба шукати його сліди.

Розмовляючи, ми швидко просувалися вперед і за кілька хвилин спустилися в долину. Голмс попросив мене обійти її праворуч, а сам пішов лівіше, але не встиг я зробити й п'ятдесяти кроків, як він почав гукати до мене й махати рукою. На м'якій глині біля його ніг виднівся чіткий кінський слід. Голмс вийняв із кишені підкову, яка якраз підійшла до відбитка.

– Ось що таке уява, – всміхнувся Голмс. – Єдина чеснота, якої бракує Грегорі. Ми уявили собі, що могло б статися, вирішили перевірити ідею, і вона підтвердилася. Ходімо далі.

Ми пройшли дном яруги, що хлюпала під ногами і з чверть милі крокували сухим твердим дерном. Знову почався невеликий схил, і ми ще раз побачили сліди, потім вони зникли та з'явилися лише через півмилі, зовсім близько від Мейплтона. Першим їх побачив Голмс: він зупинився й триумфально вказав на них рукою. Поруч із відбитками копит на землі виднілися й сліди людини.

– Спочатку кінь був сам! – вирвалося у мене.

– Еге ж, спочатку кінь був сам. Стривайте! А це що таке?

Подвійні сліди людини та коня різко завернули в бік Кінгс-Пайленда. Голмс свиснув. Ми пішли тими слідами. Детектив не підіймав очей від землі, а я повернув голову праворуч і з подивом побачив, що ці ж сліди йшли й у зворотному напрямку.

– Один-нуль на вашу користь, Ватсоне, – сказав Голмс, коли я вказав йому на них, – тепер нам не доведеться робити гак, який привів би нас туди, де ми стоїмо. Ходімо зворотним слідом.

Нам не довелося йти довго. Сліди закінчилися біля забрукованої доріжки, що провадить до воріт Мейплтона. Коли ми підійшли до них, назустріч нам вибіг конюх.

– Геть звідси! – залентував він. – Нема чого вам тут робити.

– Дозвольте лише задати вам одне запитання, – попросив Голмс, встромляючи вказівний і великий пальці в кишеню жилетки. – Якщо я прийду завтра о п'ятій годині ранку побачити вашого господаря містера Сайлеса Брауна, це не буде занадто рано?

– Скажете таке, «рано», сер. Мій господар підіймається вдосвіта. Та он і він сам, поспілкуйтеся з ним. Ні-ні, сер, він прожене мене, якщо побачить, що я беру у вас гроші. Краще потім.

Тільки Шерлок Голмс опустив у кишеню півкрони, як із хвіртки вибіг немолодий чоловік, зухвалий на вигляд, із батогом у руці, і заверещав:

– Це що таке, Даусоне? Брешете, так? Маєте справи, чи ні? А ви якого біса приперлися?

– Щоб погомоніти з вами, любий мій сер. Усього десять хвилин, – найніжнішим голосом промовив Голмс.

– Не маю часу розмовляти з усілякими пройдисвітами! Тут не місце стороннім! Забирайтеся геть, або я зараз же спущу на вас собаку.

Голмс нахилився до його вуха й щось прошепотів. Містер Браун сіпнувся й почервонів, як буряк.

– Брехня! – закричав він. – Мерзотна, нахабна брехня!

– Дуже добре! Ну що ж, будемо розмовляти прямо тут, при всіх, чи ви воліли б зайти в будинок?

– Гаразд, ходімо, якщо хочете.

Голмс усміхнувся.

– Я повернуся за п'ять хвилин, Ватсоне. До ваших послуг, містере Браун.

Повернувся він, між іншим, аж через двадцять п'ять хвилин, і, поки я його чекав, теплі барви вечора згасли. Тренер також вийшов із Голмсом, і мене вразила зміна, що сталася з ним: обличчя його стало попелясто-сірим, чоло вкрилося краплинами поту, стек стрибав у тремтячих руках. Куди й поділася його нахабна самовпевненість! Він дріботів за Голмсом, як побита собака.

– Я все зроблю, як ви сказали, сер. Усі ваші вказівки будуть виконані, – белькотів він.

– Ви знаєте, чим загрожує непослух, – Голмс обернув до нього голову, і той зіщулювався під його поглядом.

– Що ви, що ви, сер! Доправлю вчасно. Зробити все, як було раніше?

Голмс на хвилину задумався, потім засміявся:

– Не треба, залиште, як є. Я вам напишу. І дивіться, без хитрощів, інакше...

– О, вірте мені, сер, не сумнівайтесь!

– Бережіть, як зіницю ока.

– Ще б пак, сер, можете на мене розраховувати, сер.

– Гадаю, що можу. Завтра отримаєте від мене вказівки.

І Голмс відвернувся, не помічаючи простягнутої йому тремтячої руки. Ми рушили до Кінгс-Пайденда.

– Такої чудової суміші нахабства, боягузства та підлості, як у містера Сайлеса Брауна, я давно не зустрічав, – зауважив Голмс, стомлено крокуючи поруч мене схилом.

– Отже, кінь у нього?

– Він спочатку виправдовувався, усе заперечуючи. Але я так детально описав йому ранок вівторка, крок за кроком, що він повірив, ніби я все бачив на власні очі. Ви, звісно, звернули увагу на незвичайні, наче обрубані носики в слідів і на те, що на ньому були такі самі черевики. Крім цього, для простого слуги це був би занадто зухвалий вчинок... Я розповів йому, як він, піднявшись, як зазвичай, першим й увійшовши в загін, побачив у полі незнайому коняку, як підійшов до неї і, не вірячи власним очам, побачив у неї на чолі білу мітку, через яку вона й отримала своє прізвисько – Срібна зірка, і як збагнув, що доля віддає в його руки єдиного суперника того коня, на якого він поставив капшук грошей. Потім я розповів йому, що першим його бажанням було відвести Срібну зірку в Кінгс-Пайленд, але тут нечистий став нашіптувати йому, наскільки легко відвести коня та тримати, поки не закінчаться перегони, і він повернув до Мейплтона й сховав тварину там. Коли він усе це почув, то почав думати тільки про те, як врятувати власну шкуру.

– Та ж стайню оглядали!

– Ну, цей старий шахрай обведе навколо пальця кого завгодно.

– А ви не боїтеся залишати коня в його руках? Він же скакунові може щось заподіяти, адже це в його інтересах.

– Ні, мій друже, насправді він буде берегти його, як зіницю ока. У його інтересах повернути тварину цілою та неушкодженою. Це єдине, чим він може заслужити прощення.

– Полковник Росс не справив на мене враження чоловіка, схильного прощати ворогам!

– Справа не в полковнику Россі. У мене свої методи, і я розповідаю лише стільки, скільки вважаю за слушне, у цьому перевага мого неофіційного положення. Не знаю, помітили ви, чи ні, Ватсоне, але полковник тримався зі мною дещо зверхньо, і мені хочеться трохи розважитися. Не кажіть йому нічого про Срібну зірку.

– Певна річ, не скажу, якщо ви так бажаєте.

– Але все це дрібниці порівняно з іншим запитанням: хто вбив Джона Стрекера?

– Ви зараз перейдете до нього?

– Навпаки, мій друже, ми з вами повернемося сьогодні нічним потягом до Лондона.

Слова Голмса здивували мене. Ми пробули в Дартмурі всього кілька годин, він так успішно розпочав розплутувати клубок і раптом хоче все покинути. Я нічого не розумів. До самого будинку тренера мені не вдалося витягнути з Голмса ні слова. Полковник із інспектором чекали нас у вітальні.

– Мій товариш повертається зі мною нічним потягом до Лондона, – заявив Голмс. – Приємно було подихати прекрасним повітрям Дартмура.

Інспектор широко витріщив очі, а полковник скривив губи в зневажливій посмішці.

– Отже, ви склали зброю. Вважаєте, що вбивцю нещасного Стрекера заарештувати неможливо, – припустив він.

– Боюся, що це пов'язано з надто великими труднощами, – Голмс стелав плечима. – Але я повністю переконаний, що у вівторок ваш кінь буде бігти, і прошу вас попередити жокея, щоб він був готовий. Можу я поглянути на світлину містера Джона Стрекера?

Інспектор витягнув із кишені конверт і вийняв звідти фотографію.

– Любий Грегорі, ви випереджаєте всі мої бажання! Якщо дозволите, джентльмени, я залишу вас на хвилину, мені потрібно щось спитати в служниці Стрекерів.

– Мушу зізнатися, ваш лондонський радник мене розчарував, – з прямолінійною різкістю кинув полковник Росс, як тільки Голмс вийшов із кімнати. – Не бачу, щоб із часу його приїзду справа посунулася хоч на крок.

– Принаймні, вам дали слово, що ваш кінь буде бігти, – втрутився я.

– Слово мені дали, – стелав плечима полковник. – Та я волів би коня, а не слова.

Я вже хотів відповісти, аби захистити свого приятеля, але в цю мить він повернувся.

– Ну ось, джентльмени, – заявив він. – Я готовий їхати.

Один із конюхів відчинив дверця екіпажа. Голмс сів поруч зі мною, але раптом перехилився через борт і торкнувся рукава конюха.

– У вас є вівці, як бачу, – сказав він. – Хто за ними доглядає?

– Я, сер.

– Ви не помічали за ними останнім часом чогось дивного?

– Та ні, сер, ніби нічого, тільки ось три раптом почали накульгувати, сер.

Голмс засміявся, потираючи руки, чимось дуже задоволений.

– Непогано вигадано, Ватсоне, зовсім незле! – Він непомітно штурхнув мене ліктем. – Грегорі, дозвольте звернути вашу увагу на дивну епідемію, що вразила овець. Гайда.

З обличчя полковника Росса було видно, які непривабливі висновки він зробив про таланти мого приятеля, зате інспектор пожвавився.

– Вважаєте цю обставину важливою? – спитав він.

– Ще б пак.

– Є ще якісь моменти, на які ви порадили б мені звернути увагу?

– На дивну поведінку собаки в ніч злочину.

– Собаки? Але вона ніяк не поводитися!

– Оце й дивно, – зауважив Голмс.

Через чотири дні ми з Голмсом знову сиділи в потязі, який мчав у Вінчестер, де мав розіграватися кубок Вессекса. Полковник Росс чекав на нас, як і було домовлено, у своєму екіпажі, запряженому четвіркою, біля вокзалу на майдані. Ми поїхали за місто, де була арена. Полковник був похмурий, тримався напрочуд зимно.

– Жодних звісток про мого коня досі немає, – заявив він.

– Сподіваюся, ви його впізнаєте, коли побачите?

Полковник спаленів:

– Я можу вам описати одну за одною всіх коняк, які брали участь у перегонах за останні двадцять років. Мого фаворита, з його міткою на чолі та білою плямою на правій передній бабці, впізнає кожна дитина!

– А які ставки?

– Відбувається щось незрозуміле. Вчора ставили п'ятнадцять до одного, вранці розрив став швидко скорочуватися, не знаю, чи втримаються зараз на трьох до одного.

– Гм, – буркнув Голмс, – сумнівів немає, хтось щось знає.

Екіпаж під'їхав до огорожі, що оточувала головну трибуну. Я взяв афішу й прочитав:

Приз Вессекса

Жеребці чотирьох і п'яти років. Дистанція – 1 миля 5 ферлонгів. 50 фунтів підписних. Головний приз – 1000 фунтів, другий приз – 300 фунтів, третій приз – 200 фунтів.

1. Негр – власник Гіт Ньютон; жокей – червоний шолом, пісочний однострій.
2. Боксер – власник полковник Вордлоу; жокей – помаранчевий шолом, однострій синій, рукави чорні.
3. Обачний – власник лорд Беквотер; жокей – шолом і рукави однострою жовті.
4. Срібна зірка – власник полковник Росс; жокей – шолом чорний, однострій червоний.
5. Кришталь – власник герцог Балморал; жокей – шолом жовтий, однострій чорний із жовтою смужкою.
6. Бешкетник – власник лорд Сінглфорд; жокей – шолом бузковий, рукави однострою чорні.

– Ми викреслили Баярда, нашу другу коняку, яка мала бігти, зважаючи на вашу пораду, – заявив полковник. – Але це не страшно? Фаворит сьогодні Срібна зірка?

– Срібна зірка – п'ять до чотирьох! – лунало з трибун. – Обачний – п'ятнадцять до п'яти! Усі решта – п'ять до чотирьох!

– Коні на старті! – вигукнув я. – Дивіться, усі шестеро!

– Всі шестеро! Отже, Срібна зірка біжить! – вигукнув полковник дуже схвильовано. – Але я його не бачу. Моїх міток наразі немає.

– Вийшло лише п'ятеро. Ось, мабуть, і він, – вказав я, і в цю хвилину із загону клусом вибіг чудовий гнідий жеребець і промчав повз нас. На жокеї були кольори полковника, відомі всій Англії.

– Це не мій кінь! – заlementsував полковник Росс. – На ньому немає жодної білої плямочки! Поясніть, що відбувається, містере Голмс!

– Подивимось, що буде, – незворушно сказав Голмс.

Кілька хвилин він не відводив бінокля від очей.

– Чудово! Чудовий старт! – раптом вигукнув він. – Ось вони, погляньте, завертають!

З екіпажа нам було добре видно, як коні вийшли на пряму ділянку. Вони йшли так близько, що їх усіх, здавалося, можна було накрити однією попоною, але ось на половині прямої жовтий колір лорда Беквотера вирвався вперед. Однак ярдів за тридцять від того місця, де стояли ми, жеребець полковника обійшов Обачного й опинився біля фінішу на цілих шість корпусів попереду. Кришталь герцога Балморала з великим відривом прийшов третім.

– Як би там не було, кубок мій, – прошепотів полковник, проводячи долонею по очах. – Убийте мене, якщо я хоча б щось зрозумів. Вам не здається, містере Голмс, що ви вже достатньо довго водите мене за носа?

– Маєте рацію, полковнику. Зараз ви все дізнаєтеся. Ходімо поглянути на коня всі разом. Он він, – продовжував Голмс, входячи в загін, куди впускали лише власників коней та їхніх друзів. – Варто лише потерти йому чоло й бабку спиртом, і ви впізнаєте Срібну зірку.

– Що!

– Ваш кінь потрапив у руки шахрая, я знайшов його й узяв на себе сміливість випустити на поле в тому вигляді, як його сюди доправили.

– Шановні, ви вчинили диво! Кінь у чудовій формі. Ніколи в житті він не йшов так добре, як сьогодні. Дуже прошу вибачити мені за те, що сумнівався у вас. Ви надали мені найбільшу послугу, повернувши коня. Ще більшу послугу надасте мені, якщо знайдете вбивцю Джона Стрекера.

– Я його знайшов, – спокійно видихнув Голмс.

Полковник витріщився на нього.

– Знайшли вбивцю! То де ж він?

– Він тут.

– Тут! Де ж?!

– У цю мить маю честь перебувати в його товаристві.

Полковник вибухнув.

– Розумію, містере Голмс, що багато чим зобов'язаний вам, але ці слова могу сприймати лише, як надзвичайно невдалий жарт або як образу.

Голмс зареготав.

– Ну що ви, полковнику, у мене й на гадці не було, що ви причетні до злочину! Вбивця власною персоною стоїть у вас за спиною.

Він ступив уперед і поклав руку на лискучу холку скакуна.

– Убивця – кінь! – в один голос вирвалося в нас із полковником.

– Атож, кінь. Але провину Срібної зірки пом'якшує те, що він скоїв убивство із самозахисту й що Джон Стрекер був зовсім не гідний вашої довіри... Та я чую дзвінок. Відкладемо докладну розповідь до відповіднішого моменту. У наступному забігу сподіваюся трохи витрати.

Повертаючись увечері того дня додому в купе пульманівського вагона, ми не помітили, як потяг привіз нас до Лондона, – із таким інтересом слухали ми з полковником розповідь про те, що сталося в Дартмурській стайні в понеділок уночі, і як Голмс розгадав таємницю.

- Мушу зізнатися, - розповідав Голмс, - що всі версії, які я склав на підставі газетних повідомлень, виявилися хибними. Але ж можна було навіть виходячи з них, намацати напрямки, якби не купа подробиць, які часописи поспішали звалити на голови читачів. Я приїхав у Девоншир із переконанням, що злочинець - Фіцрой Сімпсон, хоча й розумів, що докази проти нього дуже непевні. Тільки коли ми під'їхали до будиночка Стрекера, я усвідомив важливість тієї обставини, що на вечерю того вечора була баранина під часниковим соусом. Ви, мабуть, пам'ятаєте мою неувважність - всі вийшли з екіпажа, а я все ще сидів, нічого не помічаючи. Це я був уражений, що мало не пройшов повз настільки очевидний доказ.

- Зізнаюся, - перебив його полковник, - я й зараз не розумію, до чого тут баранина.

- Вона була першою ланкою в ланцюжку моїх міркувань. Порошок опіуму зовсім не позбавлений смаку, а запах його не те, щоб неприємний, але доволі різкий. Якщо його підсипати в їжу, людина відразу відчує та швидше за все їсти не стане. Часниковий соус - саме те, що може заглушити аромат опіуму. Навряд чи можна знайти якусь залежність між появою Фіцроя Сімпсона в тих краях саме того вечора з бараниною під часниковим соусом на вечерю в родині Стрекерів. Залишається припустити, що він випадково прихопив з собою того вечора порошок опіуму. Але така випадковість належить уже до царини дивовиж. Тому цей варіант виключений. Отже, Сімпсон опиняється поза підозрою, зате в центр уваги потрапляють Стрекер і його дружина - єдині люди, хто міг вибрати на вечерю баранину з часником. Опіум підсипали конюху прямо в тарілку, тому що всі інші мешканці Кінгс-Пайленда їли ту ж саму страву без будь-яких негативних наслідків. Хтось всипав опіум, поки служниця не бачила. Хто ж? Тоді я згадав, що собака мовчав тієї ночі. Як ви здогадалися, ці дві обставини найтіснішим чином пов'язані. З розповіді про появу Фіцроя Сімпсона в Кінгс-Пайленді випливало, що в стайні є собака, але він чомусь не загавкав й не розбудив конюхів, котрі спали на сіннику, коли в стайню хтось увійшов і вивів коня. Без сумніву, собака добре знав нічного гостя. Я вже був впевнений, або, якщо хочете, майже впевнений, що вночі в стайню увійшов і вивів Срібну зірку саме Джон Стрекер. Але яка в нього була мета? Явно ганебна, інакше навіщо йому було присипляти власного помічника? Однак, що він задумав? Цього я ще не розумів. Відомо багатьох випадків, коли тренери ставлять великі суми проти своїх же коней через підставних осіб і за допомогою якогось шахрайства не дають їм виграти. Іноді вони підкуповують жокея, і той притримує коня, іноді вдаються до хитріших і надійніших засобів. Що хотів зробити Стрекер? Я сподівався, що вміст його кишень допоможе в цьому розібратися. Так і сталося. Пригадуєте, звісно, той дивний ніж, який знайшли в руці убитого, ніж, яким людина, перебуваючи при здоровому розумі, ніколи б не скористалася як зброєю - ні для захисту, ні для нападу. Це був, як підтвердив наш доктор Ватсон, хірургічний інструмент для дуже тонких операцій. Ви, певна річ, полковнику, знаєте, адже ви досвідчений експерт, що можна проколоти сухожилля на нозі коня так майстерно, що на шкірі не залишиться жодних слідів. Кінь після такої операції буде трохи кульгати, а всі припишуть кульгавість ревматизму або надмірним тренуванням, але нікому й на гадку не спаде запідозрити тут чийсь злий намір.

- Непідник! Мерзотник! - викрикнув полковник.

- Відчувши укол ножа, такий гарячий жеребець, як Срібна зірка, збудився б і розбудив своїм лементом навіть мерця. Потрібно було виконати операцію подалі від людей, ось чому Джон Стрекер і повів Срібну зірку в поле.

- Я був сліпий, як кріт! - гарячував полковник. - Ну, звісно, для того йому й знадобилася свічка, тому він і запалював сірника.

- Без сумніву. А огляд його речей допоміг мені встановити не лише спосіб, яким він мав намір вчинити злочин, але й причини, що штовхнули його на це. Ви, полковнику, як людина, котра добре знає життя, погодитися зі мною, що доволі дивно носити у своєму гаманці чужі рахунки. Усім нам і власних турбот не бракує. Із цього я зробив висновок, що Стрекер вів подвійне життя. Рахунок показав, що до справи причетна жінка, смаки якої вимагають фінансів. Хоч ви й щедро платите своїм слугам, полковнику, та важко уявити, щоб вони могли платити по двадцять гіней за гарнітур своєї коханки. Я непомітно розпитав місис Стрекер про це плаття і, впевнившись, що вона його в очі не бачила, записав адресу кравчині. Я не сумнівався, що, коли покажу їй світлину Стрекера, таємничий Дербішир розвіється, як дим. Тепер уже клубок став розмотуватися легко. Стрекер завів коня в яругу, щоб вогню свічки не було видно. Сімпсон, утікаючи, загубив краватку, Стрекер побачив її й для чогось підібрав, можливо, хотів зав'язати коняці ногу. Спустившись у видолинок, він чиркнув сірником за крупом коня, але, перелякана раптовим спалахом тварина, відчувши до того ж небезпеку, рвонула геть і випадково вдарила Стрекера копитом у чоло. Стрекер, незважаючи на дощ, уже встиг зняти плаща - операція ж попереду була делікатна. Падаючи від удару, він поранив собі стегно. Моя розповідь переконлива?

- Мови немає! - вигукнув полковник. - Просто неймовірно! Ви ніби все бачили на власні очі!

- І останнє, щоб поставити всі крапки над і. Мені здалося, що такий обережний чоловік, як Стрекер, не взявся б за таку складну операцію, як прокол сухожилля, не попрактикувавшись попередньо. На кому він міг практикуватися в Кінгс-Пайленді? Я побачив овець у загоні, спитав конюха, чи не траплялося з ними чого останнім часом. Його відповідь точно підтвердила мое припущення. Я навіть сам здивувався.

- Тепер я збагнув усе до кінця, містере Голмс.

- У Лондоні я зайшов до кравчині та показав їй фотографію Стрекера. Вона відразу ж упізнала його, сказала, що це один із її постійних клієнтів і його звати містер Дербішир. Дружина в нього ще та модниця й обожає дорогий одяг. Не сумніваюся, що він вліз по вуха в борги та зважився на злочин саме через цю жінку.

- Ви не пояснили лише одного, - сказав полковник, - де був кінь?

- А, кінь... Він утік, і його прихистив один із ваших сусідів. Гадаю, маєте проявити до нього поблажливість. Ми зараз проїжджаємо Клепом, чи не так? Отже, до вокзалу Вікторії десь десять хвилин. Якщо зайдете до нас викурити сигару, полковнику, я із задоволенням доповню свою розповідь подробицями, які вас цікавлять.

Випадок із жовтим обличчям

Цілком природно, що я, готуючи до публікації ці короткі нариси, в основу яких лягли ті численні випадки, коли своєрідний талант мого приятеля спонукав мене жадібно вислуховувати його звіт про якусь незвичайну драму, а часом і самому ставати її учасником, частіше зупиняюся на його успіхах, ніж на невдачах. Я чиню так не через турботу про його репутацію, ні: адже саме тоді, коли завдання ставило його в глухий кут, детектив особливо дивував мене своєю енергією та багатогранністю таланту. Я роблю так із тієї причини, що там, де Голмс зазнавав невдачі, дуже часто виявлялося, що ніхто інший так і не досягнув успіху, і тоді розповідь залишалася без розв'язку. Часом, однак, траплялося й таке, що мій приятель помилявся, а істину все ж виявляли. У моїй колекції є приблизно п'ять-шість таких випадків, серед яких найяскравішими та найцікавішими є два – справа про другу пляму й та історія, яку я збираюся розповісти зараз.

Шерлок Голмс волів не вдаватися до тренувань заради тренувань. Небагато ж знайдеться людей, більшою мірою здатних напружувати всю силу своїх м'язів, і у своїй ваговій категорії він був безперечно одним із найкращих боксерів, котрих я тільки знав. Але в безцільній напрузі тілесної сили він бачив лише марнування енергії, і його, бувало, з місця не зрушиш, крім тих випадків, коли справа стосувалася фаху детектива. Ось тоді він бував і зовсім уже невтомний і не відступався, хоча, здавалося б, для цього було потрібно постійне та неослабне тренування. Правда, він завжди дотримувався надзвичайної помірності в їжі й був до аскетизму простий у своїх звичках. Детектив не піддавався жодним спокусам, а якщо інколи й дозволяв собі кокаїн, то хіба що як протест проти одноманітності життя, коли загадкові випадки ставали рідкісними, а газети не пропонували нічого цікавого.

Якось, коли весна ще тільки починалася, він так розслабився, що пішов зі мною вдень на прогулянку до парку. На в'язах ще лише пробивалися тендітні зелені пагони, а клейкі списоподібні бруньки каштанів уже почали розгортатися в п'ятиперсні листочки. Дві години ми походжали удвох, здебільшого мовчки, як і пасує двом чоловікам, котрі давно знають один одного. Було близько п'ятої, коли ми повернулися на Бейкер-стрит.

– Дозвольте відзвітувати, сер, – сказав наш хлопчик-лакей, відчиняючи нам двері. – Тут приходив якийсь джентльмен, питав про вас, сер.

Голмс поглянув на мене з докором.

– Ось і погуляли серед дня! – зауважив він. – То він пішов, той джентльмен?

– Авжеж, сер.

– Ти не пропонував йому зайти?

– Пропонував, сер, він заходив і чекав.

- Довго чекав?

- Півгодини, сер. Дуже був неспокійний джентльмен, сер, він усе ходив, поки був тут, притоптував ногою. Я чекав за дверима, сер, і все чув. Нарешті він вийшов у коридор і вигукнув: «Що ж він так ніколи й не прийде, цей чоловік?» Це його точні слова, сер. А я йому: «Вам треба ще трохи зачекати». «То я, - сказав він, - зачекаю на свіжому повітрі, бо просто задихаюся! Трохи згодом зайду ще раз». Устав і пішов, і, що я йому не казав, втримати його не було змоги.

- Гаразд, добре, ти зробив що міг, - змилостивився Голмс і пішов зі мною в нашу загальну вітальню. - Як же прикро вийшло, Ватсоне! Мені дуже потрібна якась цікава справа, а це, вочевидь, саме така, про що свідчить нетерпіння цього джентльмена. Ага! Люлька на столі не ваша! Отже, він залишив свою. Добра стара люлька з кореня вересу з довгим стержнем, який у тютюнових крамницях називають бурштиновим. Хотів би я знати, скільки в Лондоні знайдеться стержнів зі справжнього бурштину! Дехто думає, що його ознакою є муха. Виникла навіть ціла галузь промисловості - запихати підроблену муху в штучний бурштин. Він був, мабуть, дуже схвилюваний, якщо забув тут свою люльку, яка має для нього велике значення.

- Звідки ви знаєте, що вона дуже важлива для нього? - здивувався я.

- Така нова люлька коштує сім із половиною шилінгів. Однак вона, як бачите, двічі ламалася: одного разу лагодили дерев'яну частину, іншого - бурштинову. Ремонт, зауважте, обидва рази коштував більше, ніж сама люлька, - тут у двох місцях перехоплено срібним кільцем. Людина мала б дуже дбати про люльку, якщо вважає за краще двічі її полагодити замість того, щоб купити нову за ті самі гроші.

- Щось іще? - поцікавився я, помітивши, що Голмс у задумі крутить люльку в руці та якимось по-своєму її розглядає. Детектив високо підняв її і постукав по ній довгим і тонким вказівним пальцем, як професор, котрий читає лекцію, стукав би по кістці.

- Зазвичай люльки бувають дуже цікаві, - мовив він. - Ніщо інше не містить у собі стільки індивідуального, крім, можливо, годинників і шнурівок на черевиках. Тут, утім, вказівки не надто виражені та не дуже чіткі. Власник, мабуть, дужий чоловік із чудовими зубами, шульга, неакуратний і не дуже схильний до економії.

Мій товариш оприлюднював цю інформацію недбало, ніби несамохіть, але я бачив, що він скосив на мене погляд, перевіряючи, чи стежу я за його міркуваннями.

- Гадаєте, людина не відчуває матеріальної скрути, якщо курить люльку за сім шилінгів? - спитав я.

- Він курить grosvenorську суміш по вісім пенсів за унцію, - пояснив Голмс, постукавши по голівці люльки та вибивши на долоню трохи тютюну. - Але ж можна й за половину такої ціни купити якісний тютюн, отже, йому не доводиться рахувати дріб'язок.

- А інші пункти?

– Він має звичку прикурювати від лампи та газового пальника. Бачите, що люлька дуже обсмалена з одного боку. Сірник такого, звісно, не наробить. З якого дива стане людина, розпалюючи люльку, тримати сірник збоку? А ось прикурити від лампи, не обпаливши головки, ви не зможете. Їй обпалена вона з правого боку. Звідси випливає, що її власник шульга. Спробуйте самі прикурити від лампи та переконайтеся, наскільки природно, якщо ви праворукий, ви піднесете люльку до вогню лівим боком. Іноді ви, можливо, зробите й навпаки, але не чинитимете так щоразу. Цю люльку постійно підносили правим боком. Далі, дивіться, він прогриз бурштин наскрізь. Це може зробити лише кремезний, енергійний чоловік із міцними зубами. Але, здається, я чую на сходах його кроки, тому нам випаде нагода розглянути щось цікавіше за люльку.

Не минуло й хвилини, як двері відчинилися, і в кімнату зайшов високий чоловік. На ньому був бездоганний, але не екстравагантний темно-сірий костюм, у руках він тримав коричневий фетровий капелюх із широкими крисами. Виглядав років на тридцять, хоча насправді був, мабуть, старшим.

– Даруйте, – почав він дещо збентежено. – Гадаю, мені слід було постукати. Так, певна річ, треба було... Розумієте, я трохи засмучений, тим усе пояснюється...

Відвідувач помацав рукою чоло, як робить людина, що не зовсім добре почувается, а потім не сів, а швидше впав на крісло.

– Бачу, що ви дві ночі не спали, – зауважив Голмс спокійною, врівноваженою інтонацією. – Це втомлює людину більше, ніж робота, і навіть більше, ніж насолода. Дозвольте спитати, чим можу вам допомогти?

– Мені потрібна ваша порада, сер. Не знаю, що мені робити, все в моєму житті пішло шкереберть.

– Ви б хотіли скористатися моїми послугами детектива-консультанта?

– Не тільки. Хочу почути від вас думку розважливої людини... і людини, котра знає світ. Хочу збагнути, що мені тепер робити. Сподіваюся, що ви мені щось порадите.

Він не промовляв, а кидав різкі, уривчасті фрази, і мені здавалося, що говорити для нього болісно, і він постійно має переборювати себе зусиллям волі.

– Справа дуже делікатна, – продовжував він. – Ніхто не любить говорити про свої сімейні проблеми зі сторонніми. Жахливо, знаєте, обговорювати поведінку своєї дружини з людьми, котрих бачиш уперше. Мені огидно, що я змушений це робити! Але більше не в змозі терпіти, і мені потрібна порада.

– Мій милий містере Грант Мунро... – почав було Голмс.

Наш гість схопився з крісла.

– Як! – скрикнув він. – Ви знаєте мое ім'я?

– Якщо бажаєте зберігати інкогніто, – всміхнувся Голмс, – я б порадив відмовитися від звички фіксувати своє ім'я на підкладці капелюха або принаймні тримати його верхом до співрозмовника. Я якраз збирався пояснити вам, що ми з моїм колегою почули в цій кімнаті чимало дивних таємниць і що мали щастя внести спокій у багато стривожених душ. Сподіваюся, спроможемося зробити те саме й для вас. Прошу, оскільки час може виявитися дорогим, не зволікати й одразу викласти факти.

Наш гість знову помацав рукою чоло, наче виконати це прохання йому було б украй важко. З виразу його обличчя та з кожного жесту я бачив, що він стриманий, замкнутий чоловік, схильний швидше ховати свої рани, ніж виставляти їх напоказ. Раптом він махнув стиснутим кулаком, ніби відкидаючи геть цю стриманість, і почав оповідку.

– Факти такі, містере Голмс. Я одружений, і в шлюбі перебуваю вже три роки. Весь цей час ми з дружиною широко кохали один одного, і були дуже щасливі в нашому родинному житті. У нас ніколи не виникало якихось непорозумінь – ні в думках, ні в словах, ні на ділі. Й ось цього понеділка між нами раптом постав бар'єр: я відчуваю, що в її житті та думках є щось, про що я знаю настільки мало, мовби це була не вона, а жінка, котра мете вулицю перед нашим будинком. Ми стали чужими, і я хочу знати причину. Перш ніж розповідати далі, хочу, щоб ви чітко знали одне, містере Голмс: Еффі мене кохає. Нехай у вас не залишається жодних сумнівів щодо цього. Вона любить мене всім серцем, всією душею й ніколи не кохала дужче, ніж зараз. Я це знаю, відчуваю. Цього не бажаю обговорювати. Чоловік може легко розрізнити, чи любить його жінка. Але між нами пролягла таємниця, і в нас усе не буде, як раніше, поки вона не зникне.

– Будьте люб'язні, містере Мунро, викладайте свої факти, – підбадьорив Голмс трохи нетерпляче.

– Розкажу, що знаю про минуле життя Еффі. Вона була вдовою, коли ми з нею зустрілися, хоча й зовсім молодою – їй було двадцять п'ять. Тоді вона називалася місіс Геброн. Юною поїхала в Америку, і жила там сама в Атланті, де й вийшла заміж за того Геброна, адвоката з багатою клієнтурою. У них була дитина, але потім там спалахнула епідемія жовтої лихоманки, яка забрала обох – чоловіка та дитину. Я особисто бачив свідоцтво про смерть чоловіка. Після цього Америка жінці обридла, вона повернулася на батьківщину й почала жити з незаміжньою тіткою в Мідлсексі, у місті Піннер. Мабуть, варто згадати, що чоловік не залишив її без грошей: жінка отримала невеликий капітал – чотири з половиною тисячі фунтів, які правник так вдало помістив, що вона отримувала в середньому сім відсотків на рік. Жінка прожила в Піннері всього півроку, коли з нею познайомився я. Ми покохали один одного й одружилися за кілька тижнів. Сам я торгую хмелем, і, оскільки мій прибуток становить сімсот-вісімсот фунтів на рік, то ми не бідуємо, орендуємо віллу в Норбері за вісімдесят фунтів на рік. Наш будиночок нагадує сільську хатину, хоч це й поруч із містом. Поблизу, трохи далі по шосе, є заїзд і ще два будинки, прямо перед нами – поле, а з протилежного боку – самотній котедж; і, крім цих будинків, немає жодного житла ближче, ніж на півдорозі до станції. Випадають такі місяці в році, коли справи затримують мене в місті, але влітку я буваю більш-менш вільний, і тоді ми з дружиною такі щасливі в нашому замиському будиночку, що кращого й прагнути не можна. Кажу вам, між нами ніколи не було якихось сварок, поки не почалася ця клята історія.

Одну річ маю повідомити до того, як розповідатиму далі. Коли ми побралися, моя дружина перевела на мене весь свій статок, по суті, всупереч моїй волі, бо я розумію, наскільки незручно це може обернутися, якщо мої справи похитнуться. Але вона так зажадала, і так було зроблено. Й ось шість тижнів тому вона раптом каже мені:

«Джеку, коли ти брав мої гроші, то казав, що коли вони мені знадобляться, мені достатньо буде просто попросити».

«Звісно, – сказав я, – вони ж твої».

«Гаразд, – втішилася вона, – мені потрібні сто фунтів».

Я сторопів, бо думав, що їй знадобилася нова сукня чи щось таке.

«І з якого б це дива?» – спитав я.

«Ах, – сказала вона пустотливо, – ти ж казав, що ти лише мій банкір, а банкіри, знаєш, ніколи не питають».

«Якщо тобі справді потрібні ці гроші, ти їх, певна річ, отримаєш», – погодився я.

«Атож, справді потрібні».

«І ти мені не скажеш, на що саме?»

«Можливо, колись і скажу, Джеку, але тільки не зараз».

Довелося мені цим вдовольнитися, хоча досі в нас ніколи не було якихось таємниць один від одного. Я виписав їй чек і більше про цю справу не згадував. Імовірно, вона не має жодного стосунку до того, що сталося потім, але вважаю, що правильно розповісти вам про той випадок.

Так от, як я вже згадував, неподалік від нас стоїть котедж. Від нього нас відділяє лише поле, але щоб дістатися до нього, треба спершу пройти дорогою, а потім завернути путівцем. Одразу за котеджем є затишний сосновий бір, я люблю там бувати, бо серед дерев завжди так приємно. Котедж стояв порожній останні вісім місяців, і було дуже шкода, бо це дуже милий двоповерховий будиночок із старомодним ганком та кущами козолисту навколо. Я, бувало, зупинюся перед цим котеджем і роздумую, як мило було б у ньому влаштуватися.

Отже, ввечері цього понеділка я пішов подихати свіжим повітрям у свій улюблений бір, коли на путівці мені зустрівся порожній фургон, що вже повертався, а на галявині біля ганку я побачив купу килимів і різних речей. Було ясно, що котедж нарешті хтось орендував. Я походжав неподалік, зупинявся, наче знічев'я, – стою, оглядаю будинок, цікавлюся, що за люди оселилися так близько до нас. Раптом бачу в одному з вікон другого поверху чиєсь обличчя, що витрішилося прямо на мене.

Не знаю, що в ньому було такого, містере Голмс, але в мене мороз побіг по шкірі. Я стояв віддалік, тому не міг розгледіти риси, але в цьому обличчі

було щось неприродне, нелюдське. Таке в мене склалося враження. Я хутко підійшов ближче, щоб краще розгледіти того, хто стежив за мною. Та тільки-но я наблизився, обличчя раптом зникло – і так раптово, що воно, здавалося, пірнуло в темряву кімнати. Я постояв хвилин із п'ять, роздумуючи про цю історію та намагаючись осягнути свої враження. Я не міг навіть сказати, чоловіче це було обличчя чи жіноче. Найбільше мене вразив його колір. Воно було мертвотно-жовте, з ліловими тінями, та якесь застигле, від чого здавалося таким моторошно неприродним. Я настільки засмутився, що вирішив дізнатися трохи більше про нових мешканців. Підійшов і постукав у двері, і мені відразу відчинила худа висока жінка з непривітним обличчям.

«Чого вам?» – спитала вона з шотландським акцентом.

«Я ваш сусід, он з того будинку, – відповів я, кивнувши на нашу віллу. – Ви, бачу, тільки-но переїхали, я й подумав, чи не можу бути вам чимось корисний».

«Еге ж! Коли будете потрібні, ми самі вас попросимо», – сказала вона й грюкнула дверима в мене перед носом.

Розсердившись на таку брутальність, я повернувся та пішов додому. Весь вечір, хоч і намагався думати про щось інше, не міг забути примари у вікні та тієї сердитої жінки. Я вирішив нічого не розповідати дружині – вона нервова, вразлива жінка, і я не хотів ділитися з нею неприємними переживаннями. Все ж перед сном я ніби знічев'я сказав їй, що в котеджі з'явилися мешканці, на що вона нічого не відповіла.

Загалом я сплю дуже міцно. У нашій сім'ї постійно кепкували, що вночі мене й гарматою не розбудиш; але чомусь саме тієї ночі, мабуть, тому, що був трохи збуджений своєю маленькою пригодою, або з іншої причини, не знаю, спав я не так міцно, як зазвичай. Крізь сон я нечітко усвідомлював, що в кімнаті щось відбувається, і потроху до мене дійшло, що дружина стоїть вже в сукні й тихцем одягає плаща та капелюшка. Мої губи ворухнулися, щоб пробурмотіти крізь сон якісь слова здивування чи докору за ці невчасні збори, коли, раптом розплющивши очі, я поглянув на освітлене свічкою обличчя, і від подиву в мене мову відібрало. Ніколи раніше я не бачив у неї такого виразу обличчя, навіть не думав, що її обличчя може бути таким. Вона була бліда як крейда, дихала прискорено й, застібаючи плаща, крадькома зиркала на ліжку, щоб переконатися, чи не розбудила мене. Потім, вирішивши, що я все ж таки сплю, вона безшумно вислизнула з кімнати, за мить пролунало різке скрипіння, яке могли видати лише завіси вхідних дверей. Я підвівся на ліжку, потер кулаком об залізний край ліжка, щоб переконатися, що це не сон. Потім дістав годинника з-під подушки. Він показував третю ночі. Що могло спонукати мою дружину покинути домівку в такий час?

Я просидів так хвилин зо двадцять, подумки перебираючи все це та намагаючись знайти пояснення. Чим більше міркував, тим надзвичайнішою та незбагненнішою уявлялася мені ця справа. Я ще міркував над нею, коли знову почулося скрипіння завіс унизу, а на сходах зацокотіли її кроки.

«Господи, Еффі, де це ти була?» – поцікавився я, як тільки дружина увійшла.

Вона затремтіла й зойкнула, коли я озвався, і цей здавлений вигук і тремтіння налякали мене більше, ніж усе інше, бо в них була якась невимовна вина. Моя дружина завжди була жінкою прямою та відкритою, але я аж похолов, коли побачив, як вона потай пролазить у свою ж спальню та тремтить від того, що чоловік щось спитав у неї.

«Ти не спиш, Джеку? – видихнула вона з нервовим смішком. – Отакої, а я думала, що тебе нічим не розбудиш».

«Де ти була?» – спитав я суворіше.

«Природно, що це тебе дивує, – продовжувала вона, і я побачив, що пальці дружини тремтять, коли вона розстібає плащ. – Я й сама не пригадаю, щоб зі мною таке колись траплялося. Розумієш, мені раптом стало важко дихати, і мене практично нездоланно потягнуло подихати свіжим повітрям. Мені навіть здається, що я б знепритомніла, якби не вийшла надвір. Я постояла кілька хвилин у дверях і тепер уже зовсім відхекалася».

Розповідаючи мені цю байку, вона жодного разу не поглянула в мій бік, і голос у неї був, наче чужий. Мені стало ясно, що вона обманує. Я нічого не сказав у відповідь і втупився поглядом у стіну з відчуттям нудоти й із тисячею отруйних підозр, а також сумнівів у голові. Що приховує від мене дружина? Де вона була під час своєї дивної прогулянки? Я відчував, що не знайду спокою, поки цього не дізнаюся, і все ж мені не хотілося розпитувати її далі після того, як вона вже раз збрехала. До кінця ночі я кашляв і перевертався з боку на бік, будуючи здогад за здогадом, один неймовірніший за інший. Наступного дня мені потрібно було їхати до міста, але я був занадто схвилюваний і навіть думати не міг про справи. Моя дружина була, здавалося, засмучена не менше, ніж я, і за її швидкими запитальними поглядами, які вона раз у раз кидала на мене, я бачив: вона зрозуміла, що я їй не повірив, і роздумує, як їй тепер бути. За першим сніданком ми з нею ледь обмінялися кількома словами, потім я відразу ж вийшов надвір, аби зібратися з думками на свіжому ранковому повітрі.

Я дійшов до Кришталевого палацу, просидів там цілу годину в парку та повернувся до Норбера вже після першої. Сталося так, що на зворотному шляху мені довелося пройти повз котедж, і я зупинився на хвилику поглянути, чи не з'явиться знову в вікні те дивне обличчя, що витріщалося на мене напередодні. Я стою й дивлюся, і раптом (уявіть собі мое здивування, містере Голмс) двері відчиняються, і виходить моя дружина!

Я зацікавився, побачивши її, але мое хвилювання було нічим порівняно з тим, що відбулося на її обличчі, коли наші погляди зустрілися. У першу мить вона буцімто хотіла шмигнути назад у будинок; потім, зрозумівши, що будь-яка спроба сховатися буде марною, вона підійшла до мене з побілілим обличчям і з переляком в очах, що не пасувало до її посмішки.

«О, Джеку, – зронила вона, – я якраз заходила туди спитати, чи не можу чимось допомогти нашим новим сусідам. Що ти так дивишся на мене, Джеку? Ти на мене сердишся?»

«Атож! – підтвердив я. – Отже, ось куди ти ходила вночі?»

«Що ти таке кажеш?» – заlementувала вона.

«Ти ходила туди. Я впевнений. Хто ці люди, що ти мусиш відвідувати їх такої години?»

«Я не була там раніше».

«Як ти можеш розповідати таку явну брехню? – обурився я. – У тебе навіть голос змінюється, коли ти це робиш. Чи я мав від тебе секрети? Я негайно ж увійду в оселю та дізнаюся, у чому річ».

«Ні, ні, Джеку, не треба!» – у неї урвався голос, жінка була сама не своя від хвилювання. Коли ж я підійшов до дверей, вона судомно схопила мене за рукав і з несподіваною силою відтягнула геть.

«Благаю тебе, Джеку, не роби цього, – стогнала вона. – Присягаюся, колись я тобі все розповім, але якщо ти увійдеш до котеджу зараз, нічого путнього з цього не вийде».

Коли ж я спробував її відштовхнути, жінка притулилася до мене з несамовитим благанням.

«Вір мені, Джеку! – leментувала вона. – Повір мені лише цього разу! Я ніколи не дам тобі причини пошкодувати про це. Ти знаєш, я не стала б нічого від тебе приховувати, хіба заради тебе самого. Ідеться про все наше життя. Якщо ти зараз підеш зі мною додому, все буде гаразд. Якщо увірвешся в цей котедж, у нас із тобою все буде зіпсовано».

Вона говорила так переконливо, такий розпач відчувався в її голосі, у манері розмови, що я нерішуче зупинився перед дверима.

«Я повірю тобі за однієї умови, і лише однієї, – сказав я нарешті, – із цієї миті між нами більше не буде жодних таємниць! Ти можеш зберегти при собі свій секрет, але пообіцяєш мені, що більше не буде нічних походеньок у гості, нічого такого, що хотілося б від мене приховати. Я згоден пробачити те, що вже сталося, якщо даси мені слово, що надалі нічого схожого не повториться».

«Я знала, що ти мені повіриш, – полегшено зітхнула вона. – Все буде, як забажаєш. Ходімо ж геть від цього будинку!»

Все ще чіпко тримаючись за мій рукав, дружина потягнула мене від котеджу.

Я озирнувся на ходу – із вікна на другому поверсі за нами стежило те жовте, мертвотне обличчя. Що могло бути спільного в цієї тварюки та моєї дружини? І який міг бути зв'язок між Еффі та тією простою та грубою жінкою, яку я бачив напередодні? Навіть дивно було питати, і все ж я знав, що не заспокоюся, поки не розгадаю загадку.

Два дні потому я сидів удома, і моя дружина начебто сумлінно дотримувалася нашої угоди, у будь-якому разі, наскільки знаю, вона навіть не виходила з обійстя. Але на третій день я отримав прямий доказ, що її урочистої обіцянки було недостатньо, щоб пересилити той таємний вплив, який відволікав її від чоловіка та обов'язку.

Того дня я поїхав до міста, але повернувся потягом не о третій тридцять шість, як зазвичай, а раніше – о другій сорок. Коли зайшов до будинку, наша служниця вибігла в передпокій із перекошеним обличчям.

«Де господиня?» – поцікавився я.

«Їй, мабуть, забаглося прогулятися», – відповіла дівчина.

У моїй голові відразу ж з'явилися підозри. Я побіг нагору переконатися, що її справді немає вдома. Нагорі випадково поглянув у вікно й побачив, що служниця, з котрою я тільки-но говорив, мчить через поле навпростець до котеджу. Я, звісно, відразу зрозумів, що це все означає: моя дружина пішла туди та попросила служницю викликати її, якщо я повернуся. Скаженіючи, я спустився вниз і побіг туди ж, вирішивши раз і назавжди покласти край цій історії. Я бачив, як дружина зі служницею бігли удвох путівцем, але не став їх зупиняти. Те темне, що затьмарювало мое життя, зачалось в котеджі. Я дав собі слово честі: нехай що трапиться потім, але таємниця більше не буде таємницею. Підійшовши до дверей, я навіть не стукав, а просто натиснув на клямку й увірвався в коридор.

На першому поверсі було тихо та мирно. У кухні на вогні посвистував казанок, і велика чорна кішка лежала, згорнувшись клубком, у кошику; ніде не було й сліду тієї жінки, яку я бачив минулого разу. Я кинувся з кухні до покою – порожньо. Тоді вибіг сходами нагору та переконався, що в двох кімнатах там також нікого немає. У всьому будинку не було ні душі! Меблі та картини були вульгарні та грубі, за винятком однієї-єдиної кімнати – тієї, у вікні якої я бачив це дивне обличчя. Тут було затишно та витончено, і мої підозри спалахнули лютим, зловісним вогнем, коли я побачив, що там на каміні стоїть світлина моєї дружини: всього три місяці тому вона за моїм наполяганням знялася в повний зріст, і це була та сама фотографія! Я пробув у будинку досить довго, поки не переконався, що там і справді нікого немає. Потім пішов, і мені було так важко на душі, як ніколи в житті. Дружина зустріла мене в передпокої, коли я повернувся додому, але я був такий ображений і сердитий, що не міг із нею розмовляти й промчав повз неї прямо до свого кабінету.

Жінка, однак, увійшла вслід за мною, не давши мені навіть часу зачинити двері.

«Мені дуже шкода, що я порушила свою обіцянку, Джеку, – зазначила вона, – але якби ти знав усі обставини, ти, я впевнена, пробачив би мені».

«То розкажи мені все», – спонукав я.

«Не можу, Джеку, я не можу!» – вигукнула вона.

«Поки ти мені не скажеш, хто живе в котеджі й кому це ти подарувала свою світлину, між нами більше не може бути жодної довіри», – відповів я їй, відсахнувшись від неї, пішов із дому. Це було вчора, містере Голмс, і з того часу я її не бачив і не знаю більше нічого про цю дивну справу. Вперше між нами пролягла тінь, і я настільки вражений, що не знаю, як мені тепер краще вчинити. Раптом сьогодні вранці мене осінило, що якщо і є на світі людина, котра може дати мені пораду, то це ви, й ось я поквапився до

вас і беззастережно віддаюся в ваші руки. Якщо я щось виклав незрозуміло, будь ласка, питайте. Але тільки скажіть скоріше, що мені робити, бо я більше не в змозі терпіти цю муку.

Ми з Голмсом із неухильною увагою слухали цю незвичайну історію, яку він нам розповідав уривчасто, пригніченим голосом, як промовляють у миті сильного хвилювання. Мій товариш якийсь час сидів мовчки, підперши підборіддя рукою та повністю поринувши у свої думки.

– Скажіть, – спитав він нарешті, – ви могли б присягнутися, що обличчя, яке бачили у вікні, було лицем людини?

– Обидва рази, коли я його бачив, я дивився на нього здалеку, тому сказати напевно не можу.

– Однак воно явно справило на вас неприємне враження.

– Його колір здавався неприродним, і в його рисах була дивна нерухомість. Коли я підходив ближче, воно якось несподівано зникало.

– Скільки часу минуло відтоді, коли дружина попросила у вас сто фунтів?

– Майже два місяці.

– Ви колись бачили фотографію її першого чоловіка?

– Ні, в Атланті сталася велика пожежа незабаром після його смерті й усі її папери згоріли.

– Але все ж у неї виявилось свідоцтво про його смерть. Ви казали, що особисто його бачили?

– Атож, після пожежі вона зробила дублікат.

– Ви хоча б раз зустрічалися з кимось, хто знав її в Америці?

– Ні.

– Вона колись просила про те, щоб з'їздити туди?

– Ні.

– Не отримувала звідти листів?

– Наскільки я знаю, ні.

– Дякую. Тепер я хотів би трошки помізкувати над цією справою. Якщо котедж покинули назавжди, у нас можуть виникнути певні труднощі; якщо ж тільки на якийсь час, що мені видається вірогіднішим, то це означає, що мешканців учора попередили про ваш прихід, і вони встигли сховатися. Тоді, можливо, вони вже повернулися, і ми все це легко з'ясуємо. Я вам пораджу: повертайтеся до Норбера й ще раз огляньте котедж зовні. Якщо переконаєтеся, що в ньому хтось є, не вживайтеся самі в будинок, а лише

дайте телеграму мені та моему колезі. Отримавши її, ми за годину будемо у вас, а там дуже скоро дізнаємося, у чому річ.

– Ну, а якщо в будинку все ще нікого немає?

– Тоді я приїду завтра, і ми з вами обговоримо, як бути. До побачення, і головне – не хвилюйтеся, поки не дізналися, що вам насправді є чого хвилюватися.

– Боюся, справи тут кепські, Ватсоне, – сказав мій товариш, коли, відпровадивши містера Гранта Мунро до дверей, повернувся в наш кабінет. – Як гадаєте?

– Брудна історія, – задумався я.

– Атож. І підґрунтям тут слугує шантаж, або я дуже помиляюся.

– І хто шантажист?

– Не інакше, як та тварюка, що живе в єдиній затишній кімнаті котеджу та тримає в себе ту фотографію на каміні. Чесне слово, Ватсоне, є щось захоплююче в цьому мертвотному обличчі за вікном, і я б дуже не хотів пропустити цей випадок.

– Маєте якусь гіпотезу?

– Поки що тільки першу тезу. Але буду дуже здивований, якщо вона виявиться хибною. У котеджі живе перший чоловік цієї жінки.

– Чому ви так вирішили?

– А чим іще можна пояснити її шалений неспокій, аби туди не увійшов другий? Факти, як вважаю, складаються приблизно так. Жінка виходить в Америці заміж. У її чоловіка виявляються якісь нестерпні схильності, або, скажімо, його вражає якась гидка недуга – він виявляється прокаженим або божевільним. Врешті-решт вона втікає від нього, повертається в Англію, змінює ім'я та починає, як їй здається, будувати життя знову. Вона вже три роки заміжня за іншим і почувається в повній безпеці – чоловікові вона показала свідоцтво про смерть якоїсь іншої людини, чие ім'я вона й узяла, – аж раптом її місцеперебування стає відоме її першому чоловіку або, скажімо, якійсь не надто добропорядній жінці, котра пов'язалася з хворим. Вони пишуть дружині, погрожують приїхати та вивести її на чисту воду. Вона просить сто фунтів і намагається відкупитися від них. Але вони однаково приїжджають, і коли чоловік у бесіді з дружиною випадково згадує, що в котеджі оселилися нові мешканці, вона за якимись ознаками здогадується, що це – її переслідувачі. Жінка чекає, поки чоловік засне, потім кидається їх умовляти, щоб забиралися геть. Нічого не досягнувши, вона наступного дня із самого ранку вирушає до них знову, і чоловік, як він сам це розповів, зустрічає її в ту мить, коли вона виходить від них. Тоді вона обіцяє йому більше туди не ходити, але за два дні, не втримавшись від спокуси назавжди позбутися страшних сусідів, вдається до нової спроби, прихопивши із собою світлину, яку, можливо, у неї вимагали.

Під час перемовин з'являється служниця з повідомленням, що господар уже вдома, і тут дружина, розуміючи, що він одразу ж піде в котедж, випроваджує його мешканців чорним ходом, імовірно, у той сосновий бір, про який тут уже згадувалося. Чоловік приходить і застає житло порожнім. Я, однак, буду вкрай здивований, якщо він і сьогодні знайде його порожнім, коли вийде увечері розгледітися. Що скажете про таку гіпотезу?

– Усе може бути.

– Зате вона пов'язує всі факти. Коли нам стануть відомі нові деталі, які не вкладуться в нашу версію, тоді встигнемо її переглянути. Найближчим часом нічого не можемо вдіяти, поки не отримаємо нових звісток із Норбера.

Довго чекати не довелося. Телеграму принесли, як тільки ми випили чай. «У котеджі живуть, – йшлося в ній. – Знову бачив у вікні обличчя. Прийду зустріти потяг о сьомій і до вашого прибуття нічого не робитиму».

Коли ми вийшли з вагону, Грант Мунро чекав на платформі, і при світлі станційних ліхтарів було помітно, що він дуже блідий і тремтить від хвилювання.

– Вони ще там, містере Голмс, – сказав він, схопивши мого приятеля за рукав. – Коли я йшов сюди, то бачив у котеджі світло. Тепер ми з цим покінчимо раз і назавжди.

– Який маєте план? – спитав мій товариш, коли ми пішли темною, обсадженою деревами дорогою.

– Я силою вдеруся до будинку й особисто побачу, що там таке. Вас двох я попросив би бути при цьому свідками.

– Ви твердо зважилися так вчинити, незважаючи на застереження вашої дружини, що для вас буде краще не розкривати її таємницю?

– Авжеж, зважився.

– Що ж, ви, мабуть, маєте рацію. Правда, якою б вона не була, краща за невизначеність і підозри. Пропоную вирушати негайно ж. Звісно, перед обличчям закону цим ми поставимо себе в становище винних, але гадаю, що на ризик таки варто піти.

Ніч була дуже темною, і почався дрібний дощик, коли ми звернули з шосейної дороги на вузький, порізаний глибокими коліями путівець, що проліг між двома рядами живоплоту. Містер Грант Мунро від нетерпіння мало не втік від нас, і ми, хоч і спотикаючись, намагалися не відставати від нього.

– Це вогні мого будинку, – пробурмотів він, вказуючи на світло, що мерехтіло крізь дерева, – а ось котедж, і зараз я туди зайду.

Путівець у цьому місці завертав. Біля самого повороту стояла хатинка. Жовта смуга світла на чорній землі перед нами показувала, що двері

відчинені, й одне вікно на другому поверсі було яскраво освітлене. Ми поглянули та побачили, що на тлі штори рухається темна пляма.

– Вона там, ця тварюка! – заверещав Грант Мунро. – Ви самі бачите, що там хтось є. За мною, і зараз ми про все дізнаємося!

Ми підійшли до дверей, але раптом із чорноти виступила жінка й зупинилася в золотій смузі світла, що падало від лампи. У темряві я не бачив її обличчя, але простягнуті руки висловлювали благання.

– Заради бога, Джеку, зупинися! – закричала вона. – У мене було передчуття, що ти прийдеш сьогодні ввечері. Не думай нічого лихого, любий! Повір мені ще раз, і тобі ніколи не доведеться шкодувати про це.

– Я дуже довго вірив тобі, Еффі! – промовив чоловік суворо. – Пустити! Я однаково ввійду. Я та мої друзі, ми вирішили покінчити з цим раз і назавжди.

Він відіпхнув її, і ми, не зупиняючись, пішли за ним. Тільки-но чоловік відчинив двері, як прямо на нього вибігла літня жінка й спробувала заступити йому дорогу, але той відштовхнув її, тож за мить ми всі троє вже підіймалися сходами. Грант Мунро увірвався в освітлену кімнату другого поверху, а за ним і ми.

Покій був затишний, добре обставлений, на столі горіли дві свічки, а на каміні – ще дві. У кутку, зігнувшись над письмовим столом, сиділа маленька дівчинка. Її обличчя, коли ми увійшли, було обернене в інший бік, ми розгледіли лише, що вона в червоному платтячку та довгих білих рукавичках. Коли вона жваво кинулася до нас, я зойкнув від жаху та несподіванки. Мала звернула до нас обличчя дуже дивного мертвотного кольору, і його риси були позбавлені будь-якого виразу. За мить загадка вирішилася. Голмс зі сміхом провів рукою за вухом дівчинки, маска зіскочила, і вугільно-чорна мулатка засяяла всіма своїми білими зубками, весело регочучи з нашого здивованого вигляду. Поділяючи її веселощі, голосно засміявся і я, але Грант Мунро стояв, вирячивши очі та схопившись рукою за горло.

– Боже! – закричав він. – Що це означає?

– Я скажу тобі, що це означає, – проголосила жінка, вступаючи в кімнату з гордою рішучістю на обличчі. – Ти змушуєш мене відкрити тобі мою таємницю, хоч це й здається мені нерозумним. Тепер разом вирішимо, як нам із цим бути. Мій чоловік в Атланті помер. Але моя дитина залишилася жива.

– Твоя дитина!

Вона дістала захований на грудях срібний медальйон.

– Ти ніколи не зазірав усередину.

– Я думав, що він не відмикається.

Вона натиснула пружину, і передня стулка медальйона відскочила. Під нею був портрет чоловіка з винятково гарним і тонким обличчям, хоча його риси виявляли безпомилкові ознаки африканського походження.

- Це Джон Геброн із Атланти, - повідомила жінка, - і не було на землі шляхетнішої людини. Вийшовши за нього, я відірвалася від свого народу, але, поки він був живий, жодного разу ні на мить не пошкодувала про це. Нам не пощастило - наша єдина дитина вдалася не в мене, а в нього. Таке часто трапляється в змішаних шлюбах, і маленька Люсі набагато чорніша, ніж був її батько. Але чорна чи біла, вона моя рідна, моя люба маленька дівчинка, і мама її дуже любить!

Дівчинка при цих словах підбігла до жінки й занурилася обличчям в її сукню.

- Я залишила її тоді в Америці, - продовжувала жінка, - тільки з тієї причини, що вона ще не зовсім одужала, а зміна клімату могла б зашкодити її здоров'ю. Я віддала її на піклування вірної шотландки, нашої колишньої служниці. У мене й у думках не було відступатися від своєї дитини. Але коли зустріла тебе на своєму шляху, коли тебе покохала, Джеку, то не наважилася розповісти тобі про свою дитину. Хай дарує мені бог, я побоялася, що втрачу тебе, і в мене забракло мужності все розповісти. Мені довелося вибирати між вами, і через свою слабкість я відвернулася від рідної моєї дівчинки. Три роки приховувала від тебе її існування, але листувалася з нянею та знала, що з дівчинкою все гаразд. Однак останнім часом у мене з'явилося непереборне бажання побачити свою дитину. Я боролася з ним, але марно. І хоча знала, що це ризиковано, зважилася на те, щоб дівчинку привезли сюди, нехай хоч на кілька тижнів. Я послала няньці сто фунтів і дала їй вказівки, як поводитися тут у котеджі, щоб вона могла здатися простою сусідкою, до якої я не маю жодного стосунку. Я дуже боялася, тому не дозволяла виводити дитину з будинку вдень. Вдома ми завжди прикриваємо їй личко та руки: раптом хтось побачить її у вікно, і поширяться чутки, що по сусідству з'явилося чорне дитинча. Якби я менше остерігалася, було б набагато розумніше, але я втрачала розум від страху, щоб до тебе не дійшла правда.

Ти першим сказав мені, що в котеджі хтось оселився. Мені б зачекати до ранку, але я не могла заснути від хвилювання, і нарешті вийшла нишком, знаючи, як міцно ти спиш. Але ти побачив, що я виходила, і з цього почалися всі мої негаразди. Наступного дня мені довелося віддатися на твою милість, і ти шляхетно вирішив не допитуватися. Але на третій день, коли ти увірвався в котедж із головного входу, нянька з дитиною ледь встигли втекти крізь запасні двері. І ось сьогодні ти все дізнався, і я питаю тебе: що з нами тепер буде - зі мною та моєю дитиною?

Вона стиснула руки й чекала на відповідь.

Дві довгих хвилини Грант Мунро не порушував мовчанку, а коли він озвався, це була така відповідь, що мені й зараз приємно її згадати. Він підняв дівчинку, поцілував і потім, тримаючи її на руці, простягнув іншу дружині й обернувся до дверей.

- Нам буде зручніше поговорити про все вдома, - сказав він. - Я не дуже хороша людина, Еффі, але, мені здається, все ж таки кращий, ніж ти гадала.

Ми з Голмсом провели їх до повороту, і, коли вийшли на дорогу, мій приятель смикнув мене за рукав.

- Гадаю, - сказав він, - у Лондоні від нас буде більше користі, ніж у Норбері.

Про цей випадок він не сказав ні слова більше аж до пізньої ночі, коли, взявши запалену свічку, обернувся до дверей, щоб піти в свою спальню.

- Ватсоне, - зронив він, - якщо вам колись здасться, що я занадто покладаюся на свої здібності або приділяю справі менше уваги, ніж вона того заслуговує, будь ласка, шепніть мені на вухо: «Норбер», і я буду за це надзвичайно вдячний.

Біржовий клерк

Незабаром після одруження я купив практику в доктора Фаркера в Паддінгтоні. Старий лікар колись мав повно пацієнтів, але пізніше через хворобу (щось на кшталт танцю святого Вітта[1 - Танець святого Вітта - (лат. Chorea sancti viti) розлад центральної нервової системи, що характеризується мимовільними рухами тулуба, кінцівок, голови, м'язів обличчя.]), а також через похилий вік, їх число помітно зменшилося. Адже люди, і це природно, вважають за краще лікуватися в того, хто й сам здоровий, і мало довіряють медичним знанням людини, не здатної зцілити навіть саму себе. І чим гіршало здоров'я мого попередника, тим більше занепадала його практика, і до того моменту, коли я її купив, вона приносила замість колишніх тисячі двохсот трохи більше, ніж триста фунтів на рік. Але я зважав на свою молодість та енергійність і не сумнівався, що за рік-два пацієнтів буде хоч греблю гати.

Перші три місяці, відколи оселився в Паддінгтоні, я був дуже зайнятий і зовсім не бачився зі своїм приятелем Шерлоком Голмсом. Зайти до нього на Бейкер-стріт мені бракувало часу, а він сам, якщо й виходив кудись, то лише в справах. Тому я дуже зрадів, коли одного червневого ранку, читаючи «Британського медичного вісника» після сніданку, я почув у передпокої дзвінок, а згодом - різкий голос мого доброго товариша.

- А, мій любий Ватсоне, - привітався він, увійшовши до кімнати, - радий вас бачити! Сподіваюся, місіс Ватсон уже оговталася після тих переживань, яких нам довелося зазнати в справі «Знаку чотирьох».

- Дякую, вона почувається чудово, - відповів я, гаряче тиснувши йому руку.

- Сподіваюся також, - продовжував Шерлок, сідаючи в крісло-гойдалку, - що медицина ще не зовсім позбавила вас інтересу до наших маленьких загадок?

- Навпаки! - вигукнув я. - Навіть учора ввечері я ще розбирав свої старі нотатки, а деякі навіть перечитав.

- Сподіваюся, ви не вважаєте свою колекцію завершеною?

- Звісно ж, ні! Я б дуже хотів її доповнити.

- І навіть сьогодні?

- І сьогодні також.

- Навіть якщо доведеться їхати до Бірмінгема?

- Куди скажете.

- А практика?

- Не проблема. Попрошу сусіда, він прийме моїх пацієнтів. Я ж його заступаю, коли він кудись іде.

- Ну, і чудово, - зрадів Голмс, відкидаючись у кріслі та кидаючи на мене проникливий погляд з-під примружених повік. - Еге, та ви, бачу, нездужали. Застуда влітку - річ не надто приємна.

- Маєте рацію. Минулого тижня я дуже застудився й аж три дні сидів удома. Але мені здавалося, від хвороби тепер уже й сліду не залишилося.

- Це правда, вигляд у вас цілком здоровий.

- Як же ви здогадалися, що я хворів?

- Мій любий Ватсоне, ви ж знаєте мій метод.

- Метод логічних висновків?

- Ще б пак.

- З чого ж ви почали?

- З ваших домашніх капців.

Я глянув на нове шкіряне взуття, яке було на моїх ногах.

- Але що з ними... - почав було я, та Голмс відповів на запитання раніше, ніж я встиг його скінчити.

- Ваші капці нові, - пояснив він. - Ви їх носите не більше двох тижнів, а підошви, які зараз виставили напоказ, уже підгоріли. Спочатку я подумав, що ви їх намочили, а згодом, коли сушили, спалили. Але потім помітив біля самісіньких підборів паперові ярлики з назвою крамниці. Від води вони, мабуть, відмокли б. Отже, ви сиділи біля каміна, витягнувши ноги до самого вогню, що навряд чи робив хтось здоровий навіть такого вогкого та холодного літа, яке видалося цього року.

Як завжди, після пояснень Шерлока все виявилось дуже простим. Голмс сумно всміхнувся, прочитавши цю думку на моєму обличчі.

- Боюся, що мої пояснення завдають мені лише шкоди, - зауважив він. - Нічим не вмотивовані результати діють на уяву набагато дужче... Ну, готові їхати зі мною до Бірмінгема?

- Певна річ. А що там за справа?

- Все дізнаєтеся дорогою. Внизу на нас чекає екіпаж і клієнт. Їдьмо.

- Хвильку.

Я накидав записку своєму сусіду, забіг нагору до дружини, щоб попередити, що іду, і наздогнав Голмса на ганку.

- Ваш сусід також лікар? - спитав він, кивнувши на мідну дощечку на сусідніх дверях.

- Авжеж, він купив практику одночасно зі мною.

- І давно вона існує?

- Стільки ж, скільки й моя. З того часу, як побудували ці будинки.

- Ви купили кращу.

- Атож. Але звідки ви про це дізналися?

- По сходах, мій любий Ватсоне. Ваші сходинки дуже стерті підшвами, так, що кожна на три дюйми нижча, ніж у сусіда. А ось і наш клієнт. Містере Голл Пікрофт, дозвольте відрекомендувати вам мого приятеля, доктора Ватсона, - сказав Голмс.

- Гей, кебмене, - додав він, - хльосніть коней, ми запізнюємося на потяг.

Я сів навпроти Пікрофта.

Це був високий, серйозний чоловік із відкритим, приємним обличчям і світлими закрученими вусиками. На ньому був блискучий циліндр та акуратний чорний костюм, який додавав йому вигляду чепуристого клерка із Сіті, насправді так і було. Він належав до тих людей, яких у нас називають кокні^[2] - Кокні (англ. cockney) - зневажливо-глузливе прізвисько уродженця Лондона з середніх і нижчих верств населення.], але з них походить стільки прекрасних солдатів-волонтерів, а також чудових спортсменів, як із жодного іншого прошарку англійського королівства. Його кругле рум'яне обличчя було веселим від природи, але зараз куточки губ чоловіка опустилися, що додало йому дещо комічного вигляду. Яке нещастя привело його до Шерлока Голмса, я дізнався, аж коли ми сіли у вагон першого класу, і потяг рушив.

- Отже, - видихнув Голмс, - маємо ще більше години вільного часу. Містере Пікрофт, розкажіть, будь ласка, моему колезі про свою пригоду, як ви розповідали мені, а якщо можна, то й докладніше. Мені також буде корисно простежити хід подій ще раз. Справа, Ватсоне, може виявитися дріб'язковою, але в ній є певні достатньо цікаві обставини, які ви, як і я, так любите. Отже, містере Пікрофт, до справи. Я більше не перериватиму вас.

Наш супутник зиркнув на мене, і його очі спалахнули.

– Найнеприємніше в цій історії те, – почав він, – що в ній я виглядаю цілковитим телепнем. Правда, можливо, все ще залагодиться. Зізнаюся, що не міг вчинити інакше. Але якщо я й цю роботу втрачу, не отримавши нічого натомість, то вийде, що немає у світі більшого дурника, ніж я. Хоч я й не майстер оповідок, але послухайте, що сталося. Я служив у маклерській фірмі «Коксон і Вудгаус» у Дрейпер-Гарденс, але навесні цього року луснула венесуельська позика (ви, звісно, про це чули) і фірма збанкрутувала. Всі службовці, двадцять сім людей, зрозуміло, опинилися на вулиці. Я працював у них п'ять років, і, коли сталася буря, старий Коксон дав мені блискучу характеристику. Я взявся шукати нове місце, ходив то туди, то сюди, але таких бідолах, як я, скрізь було повно.

Становище було надзвичайно важким. У Коксона я отримував три фунти стерлінгів на тиждень і за п'ять років заощадив сімдесят фунтів, але ці гроші, як і все на світі, скінчилися. Я дійшов до межі, у мене не залишилося грошей навіть на марки та конверти, щоб відповідати на оголошення. Я зносив усе взуття, оббиваючи пороги різних фірм, але знайти роботу не міг.

Коли я вже зовсім втратив надію, то почув про вакантну посаду у великому банкірському домі «Мейсон і Вільямс» на Ломбард-стрит. Наважуся припустити, що ви не надто знайомі з діловим світом Лондона, але можете мені повірити: це один із найбагатших і найсолідніших банків. Пропонувати свої послуги можна було лише поштою. Я надіслав їм запит разом із характеристикою без будь-якої надії на успіх. І раптом зворотню поштою отримую відповідь, що наступного понеділка можу приступити до виконання своїх нових обов'язків. Як це сталося, ніхто не міг пояснити. Кажуть, що в таких випадках управитель просто встромляє руку в купу заяв і витягує навмання першу-ліпшу, ось і все. Але, у будь-якому разі, мені пощастило, і я ніколи так не радів, як тоді. Тижнева платня була навіть більшою на один фунт, а обов'язки мало чим відрізнялися від тих, які я виконував у Коксона.

Тепер підходжу до найдивовижнішої частини моєї історії. Маю вам сказати, що орендую квартиру за Гемпстедом, на Поттерз-стрит, 17. Того ж вечора, коли отримав цього приємного листа, я сидів удома й кутив люльку. Раптом зайшла власниця квартири й подала візитівку, на якій було надруковано: «Артур Піннер, фінансовий агент». Я ніколи раніше не чув про нього, тож не уявляв, хто він і чому я йому знадобився, проте попросив домовласницю запросити його нагору. Увійшов темноокий брюнет середнього зросту, з чорною бородою та лискучим носом. Його хода була швидкою, а мова уривчастою, як у людини, котра звикла цінувати час.

«Містер Пікрофт, якщо не помиляюся?» – перепитав він.

«Атож, сер», – відповів я, пропонуючи сісти.

«Ви раніше служили в Коксона?»

«Авжеж, сер».

«А зараз влаштувалися в банкірський дім Мейсона?»

«Саме так».

«Ага, – сказав він. – Бачте, я чув, що ви маєте неабиякі ділові здібності. Мені вас дуже рекомендував Паркер, колишній управитель Коксона».

Я, природно, був дуже задоволений, почувши настільки втішний відгук про себе. Я завжди сумлінно виконував свої обов'язки в Коксона, але мені й на гадку не спадало, що про мене таке кажуть в Сіті.

«Маєте хорошу пам'ять?» – поцікавився Піннер.

«Не нарікаю», – відповів я скромно.

«Ви стежили за курсом паперів останнім часом?»

«Безумовно! Я щоранку переглядаю "Біржовий вісник"».

«Дивовижна сумлінність! – вигукнув він. – Ось де джерело будь-якого успіху! Якщо не заперечуєте, я вас трохи проекзамену. Скажіть, який курс Ейширських акцій?»

«Від ста п'яти до ста п'яти з чвертю».

«А Об'єднаних новозеландських?»

«Сто чотири».

«Добре, а Брокенгільських англійських?»

«Від ста семи до ста семи з половиною».

«Чудово! – вигукнув він. – Просто чудово. Таким я вас собі й уявляв. Хлопчику мій, ви створені для більшого, ніж бути простим клерком у Мейсона!»

Його захоплення, як ви розумієте, мене, звісно, дещо збентежило.

«Та воно наче й так, містере Піннер, – зауважив я, – але не всі про мене такої високої думки. Я не один день побігав, поки знайшов цю вакансію. І дуже радий їй».

«Боже мій, що це ви таке кажете! Хіба ваше місце там? Ось послухайте, що вам скажу. Правда, я не можу негайно ж запропонувати вам посаду, на яку ви заслуговуєте, але порівняно з Мейсоном це – небо і земля. Коли ви починаєте працювати в Мейсона?»

«У понеділок».

«Гм, закладаюся, що ви туди не підете».

«Що, я не піду до Мейсона?!»

«Еге ж, мій любий. До цього часу ви вже будете працювати комерційним директором "Франко-Мідланської компанії бляхарських виробів", що має сто

тридцять чотири відділення в різних містах і селищах Франції, у тому числі в Брюсселі та Сан-Ремо».

Мені відняло мову.

«Але я ніколи не чув про цю компанію», – пробурмотів я.

«Таке можливо. Ми не кричимо про себе на кожному розі, капітал фірми повністю складають приватні внески, а справи йдуть так добре, що реклама просто зайва. Генеральний директор фірми – мій брат Гаррі Піннер, він також її засновник. Знаючи, що я їду до Лондона, він попросив мене знайти йому меткого помічника, парубка, удатного та ділового, з хорошими рекомендаціями. Паркер розповів мені про вас, і ось я тут. Для початку можемо запропонувати вам всього якихось п'ятсот фунтів на рік, але надалі...»

«П'ятсот фунтів?!» – я вражено затулив рота рукою.

«Це на старті. Крім цього, ви отримуватимете один відсоток комісійних із кожного нового контракту, і, можете мені повірити, ваша платня подвоїться».

«Але ж я нічого не тямлю в бляхарських виробках».

«Зате ви розумієтеся на бухгалтерії».

Голова моя пішла обертом, і я ледь всидів на місці. Аж раптом у душу мою закрався сумнів.

«Буду з вами відвертим, сер, – сказав я. – Мейсон призначив мені двісті фунтів на рік, але фірма «Мейсон і Вільямс» – дуже солідна. А про вас я зовсім нічого...»

«Ви незрівнянні! – захоплено вигукнув мій гість. – Саме така людина нам і потрібна. Вас не надуриш. І це дуже добре. Ось вам сто фунтів, і якщо вважаєте, що ми домовилися, сміливо кладіть їх до своєї кишені як аванс».

«Це дуже велика сума, – розгубився я. – Коли маю приступити до роботи?»

«Їдьте завтра вранці до Бірмінгема, – відповів він. – І о першій приходьте в тимчасовий офіс фірми на Корпорейшн-стрит, будинок 126. Я дам вам листа для мого брата. Потрібна його згода. Але, між нами кажучи, вважаю ваше призначення вирішеним».

«Не знаю, як і дякувати вам, містере Піннер», – не міг я отямитися.

«Дурниці, мій хлопчику. Ви маєте дякувати лише самому собі. А тепер ще один-два пункти... так, справжня формальність, але це треба залагодити. Маєте папір? Будьте ласкаві, напишіть: «Згоден зайняти посаду комерційного директора у «Франко-Мідландській компанії бляхарських виробів» із річною платнею 500 фунтів"».

Я написав те, що містер Піннер продиктував мені, і він поклав папірець у кишеню.

«І ще одне запитання, – сказав він. – Як думаєте вчинити з Мейсоном?»

На радощах я зовсім про нього забув.

«Напишу, що відмовляюся від посади», – відповів я.

«Мені здається, що цього робити не слід. Я був у Мейсона й посварився з його управителем через вас. Я зайшов до нього дізнатися про вас, а він почав верещати, що я переманю його людей і таке інше. Ну, я й не витримав. «Якщо хочете тримати хороших працівників, то платіть їм відповідно», – сказав я спересердя. А він мені відповів, що ви волієте працювати в них за маленьку платню, ніж у нас за велику. «Ставлю п'ять фунтів, – заявив я, – що, коли запропоную йому місце комерційного директора у нас, він навіть не напише вам про свою відмову». «Домовилися! – вигукнув він. – Ми його, можна сказати, зі зашморгу витягли, і він від нас не відмовиться!» Це його точні слова».

«Який нахаба! – обурився я. – Я його й в очі не бачив, а він сміє казати про мене такі речі... Та я тепер нізащо не напишу їм, навіть якщо будете благодати!»

«Ну, і чудово. Отже, домовилися, – сказав він, підіймаючись з крісла. – Я радий, що знайшов братові хорошого помічника. Ось вам сто фунтів, а ось і лист. Запам'ятайте адресу: Корпорейшн-стрит, 126. Не забудьте: завтра о першій годині. На добраніч, і хай щастя завжди супроводжує вас, як ви того заслужили».

Ось, наскільки я пам'ятаю, яка в нас відбулася бесіда. Можете собі уявити, докторе Ватсон, як я зрадив цій пропозиції. Я не спав до опівночі, схвилюваний блискучою перспективою, і наступного дня поїхав до Бірмінгема першим потягом. Після прибуття залишив речі в готелі на Нью-стрит, а сам подався пішки за вказаною адресою.

До призначеного терміну залишалося близько чверті години, але я подумав, що нічого не трапиться, якщо прийду раніше. Будинок 126 виявився великим пасажем, у кінці якого обабіч розташувалися дві великі крамниці, за однією виднілися гвинтові сходи, куди виходили двері різних офісів і відділень місцевих фірм.

Внизу, на початку сходів, на стіні висів великий показчик із назвою фірм, але скільки я не шукав, а «Франко-Мідландської» там не виявилось. Серце мое впало, і я на кілька хвилин застиг біля показчика, тупо розглядаючи його та питаючи себе, хто та навіщо надумав жартувати наді мною таким безглуздим чином, аж раптом до мене підійшов незнайомец – точна копія мого вчорашнього відвідувача, тільки цей був чисто поголений, і волосся в нього було дещо світліше.

«Містере Пікрофт?» – спитав він.

«Атож», – підтвердив я.

«Я чекав на вас, але ви прийшли трохи раніше. Сьогодні вранці мені передали листа від мого брата. Він дуже вас хвалить».

«Я шукав на показчику мою майбутню фірму, коли ви підійшли».

«У нас наразі немає вивіски, ми лише минулого тижня орендували це приміщення. Ну, що ж, ходімо нагору, там і поспілкуємося».

Ми піднялися сходами заледве не під сам дах і опинилися в порожній і брудній кімнатці, обдертій і обшарпаній, з якої вели двері в іншу, таку саму. Сподіваючись побачити великий офіс із рядами блискучих столів і купою клерків, я сторопіло оглянув голе вікно без фіранок, два соснових ослінчики та маленький стіл, які разом із рахівницею та кошиком для паперів складали весь інтер'єр.

«Містере Пікрофт, нехай вас не бентежить наше скромне приміщення, – підбадьорив мене мій новий начальник, помітивши, як витягнулося мое обличчя. – Рим не відразу будувався. Наша фірма доволі багата, але ми не кидаємо гроші на вітер. Прошу вас, сідайте й давайте вашого листа».

Я простягнув йому послання, яке він уважно прочитав.

«О, то ви справили сильне враження на мого брата Артура, – зауважив він. – А мій брат – людина прониклива. Правда, він міряє людей за лондонською міркою, а я – за своєю, бірмінгемською. Але цього разу я послухаюся його поради. Вважайте себе прийнятим на роботу на наше підприємство з сьогоднішнього дня».

«Якими будуть мої обов'язки?» – поцікавився я.

«Ви незабаром завідуватимете великою філією нашої компанії в Парижі, яка має у Франції сто тридцять чотири відділення й поширюватиме англійську продукцію по всій країні. Оформлення торгових замовлень закінчується найближчими днями. А поки що ви залишитесь в Бірмінгемі й робитимете свою справу тут».

«Що саме?» – спитав я.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=65250326&lfm=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Танець святого Вітта – (лат. Chorea sancti viti) розлад центральної нервової системи, що характеризується мимовільними рухами тулуба, кінцівок, голови, м'язів обличчя.

2

Кокні (англ. cockney) – зневажливо-глузливе прізвисько уродженця Лондона з середніх і нижчих верств населення.